विस्तारार्थः—(चउवीस के०) चतुर्विंशतिं, एटले चोवीश (जिणे के०) जिनान्, एटले जिनोने (नमिउं के०) नत्वा, एटले नमस्कार करीने, अर्थात् आ जंबूद्वीपमां सांप्रतिक अवसर्पिणीने आश्रय करी श्रीऋषभादि चोवीश जिनने, एटले अतीत अनागत काल पन्नर कर्मभूमिने विषे घणा जिनो छे, परंतु अहीं आदिनाथ प्रभृति जिननेज (थोसामि के०) स्तोष्यामि, एटले हुं स्तुति करीश. शा माटे स्तुति करीश ? तो के (तस्सुत्त—के०) तत्सूत्र,—एटले तेमनां सूत्र जे आगम, ते आगममां कहेला जे "सरीरमोगाहणा य संघयणा" इत्यादिरूप (वियार—के०) विचार,—तेनो (लेस—के०) लेश—अर्थात् किंचितमात्र तेने (देसणओ के०) देशनतः, एटले कहेवा माटे स्तुति करीश. केवी रीते ? तो के (दंडगपएहिं के०) दंडकपदैः, एटले रत्नप्रभादिक सूत्रोक्त "नेरइआ असुराई" इत्यादि गाथाना अनुक्रमे बांधेलां एवा दंडक नामा चोवीश स्थानकनी साथे (ते चिय के०) तानेव, एटले तेने निश्चे स्तवीश. ते माटे (भो भव्वा! के०) भो भव्याः! एटले हे भव्यजनो! अहीं तो

नव्याः ! ए पद शा माटे कह्युं छे? तो के नव्यजीवोने सावधानपणे करी श्रवणोत्सुक करवा माटे कह्युं छे. उक्तं च ॥ " अप्रतिबद्धे श्रोतरि, वक्तुर्वाक्यं प्रयाति वैफल्यं " ए पदनो अर्थ ए छे के, जो सांजलनार सावधानपणाए करीने श्रवण न करे, तो कहेनारनुं वाक्य निष्फल थाय छे, माटे श्रोताजनोने संमुखी करणार्थे ए पद लख्युं छे; माटे हे नव्यजनो! तमे (सुणेह के०) शृणुत, एटले श्रवण करो ॥ ए प्रथम गाथानो लेशथकी अर्थ कह्यो ॥ १ ॥

हवे चोवीश दंडकनां नाम एक गाथाए करी कहे छे.

नेरइआ असुराई,-पुढवाईबेइंदियादउ चेव ॥ गब्नयतिरियमणुस्सा, वंतर जोईसिय वेमाणी ॥ २ ॥

गाथा २ जीना छुटा शब्दना अर्थ.

नेरइआ-नैरयिक, नारकी (१).
असुराइ-असुरकुमारादिक (१०)
पुढवाई-पृथिवीकायादि (५).
बेइंदियादओ-बेइंद्रियादि (विकलेंद्रिय) (३).
चेव-निश्चे.
गब्नय-गर्भज.
तिरिय-तिर्यंच (१).
मणुस्सा-मनुष्य (१).
वंतर-व्यंतर. (१)
जोइसिय-ज्योतिषी (१).
वैमाणी-वैमानिक (१).

जेने, ते त्रींद्रिय कहीए. ते पिपीलिका, जु, मांकम वगेरे जीवो जाणवा. तथा चतुरिंद्रिय ते शरीर, रसना, घ्राण अने चक्षु, ए चार छे इंद्रियो जेने, एवा मक्षिका, भ्रमर, पतंग, वृश्चिक वगेरे जीवो जाणवा. ए द्वींद्रियादिक त्रण विकलेंद्रिय जीवोना त्रण दंमको जाणवा. एवं ओगणीश दंमक थया.

(गप्नयतिरियमणुस्सा के०) गर्नजतिर्यङ्मनुष्याः, एटले गर्भज ते गर्भने विषे जे जीव उत्पन्न थाय छे, ते जाणवा. तेमां वांका चाले, ते जीव त्रीर्यंच जाणवा. अथवा तिर्यग् एटले स्वकर्मवशे करी सर्व गतिमां जाय छे, ते तिर्यंच जाणवा, अने जे मनुथकी उत्पन्न थयेला ते मनुष्य कहीए. ते गर्भज तिर्यंच अने गर्नज मनुष्य तेना वे दंमक होय. एवं एकवीश दंमक थया.

तथा (वंतर के०) व्यंतराः, एटले विविध प्रका- अंतर ते व्यंतर कहीए. व्यंतरादिक आश्रयपणाए .ने छे जेने, एटले व्यंतर, वनांतर अने शैलांतरोमां ..., ए स्पष्ट रीते सर्व विज्ञात छे. ते व्यंतरो सोल

प्रकारना छे. तेमां आठ प्रकारना व्यंतर अने आठ प्रकारना वाणव्यंतर, ए व्यंतर देवोनो एक दंडक जाणवो. एवं बावीश दंडक थया.

तथा (जोइसिय के०) ज्योतिष्काः, एटले ज्योतिषी जे चंद्र, सूर्य, ग्रह, नक्षत्र अने तारा ए पांच प्रकारना छे. तेनो एक दंडक जाणवो. एवं त्रेवीश दंडक थया.

तथा (वेमाणी के०) वैमानिकाः, तेमां "वि" एटले विशिष्ट पुण्ये करी जीवोथकी, "मान्यंते" एटले उपभोग थाय छे जेनो, ते विमान कहीए. ते विमानने विषे रहेला जे देवो, ते वैमानिक देवो जाणवा. एवं चोवीश दंडक थया. ए वैमानिक देवो बे प्रकारना छे. तेमां एक कल्पोपपन्न अने बीजा कल्पातीत. तेमां कल्प ते स्थिति, जाति, सामानिनिकादि व्यवस्थारूप मर्यादा , तेने प्राप्त थयेला, ते कल्पोपपन्न सौधर्मादि बार देवलोकना देवो जाणवा, अने नव ग्रैवेयक तथा पांच अनुत्तरवासी जे देव, ते कल्पतीत जाणवा. (चेव के०) चेव चकार समुच्चयार्थमां छे. तथा एव शब्द

निश्चयार्थमां छे. ए रीते नैरयिकनो एक, असुरादिकन
दश, पृथिव्यादिकना पांच, बेइंद्रियादिक विकलेंद्रियन
त्रण, गर्भज तिर्यंच अने गर्भज मनुष्यना बे, व्यंत
रनो एक, ज्योतिषीनो एक, वैमानिकनो एक, ए
सर्व मली चोवीश दंडक जाणवा. आ गाथाम
दंडक एवो शब्द ग्रहण कर्यो छे, ते तज्जातीयसमूह
प्रतिपादक जाणवो. अहींयां सूक्ष्म अने अपर्याप्त
जीवो घणुं करीने अधिकृत कर्या नथी. ए चोवीश
दंडकनां नाम कह्यां ॥ २ ॥

हवे शरीरादि चोवीश द्वारोनां नामनुं स्वरूप गाथाद्वये करी कहे छे

॥ संखित्तयरी उ इमा, सरीरमोगाहणा य
संघयणा ॥ सन्ना संठाण कसाय,- लेस
इंदियदुसमुग्घाया ॥३॥ दिठी दंसणनाणे,
जोगुवउगोववायचवणठिई ॥ पज्जत्ति कि-
माहारे, सन्नी गइ आगई वेए ॥ ४ ॥

गाथा ३ जीना छुटा शब्दना अर्थ.

सखित्तयरी उ–संक्षिप्तार्थने करवा- वाली.
इमा–आ (संग्रहणी).
सरीरं–शरीर.
उगाहणा–अवगाहना (३).
य–अने.
संघयणा–संघयण (६).
सन्ना–संज्ञा (४).
संठाण–संस्थान (६).
कसाय–कषाय (४).
लेस–लेश्या (६).
इंदिय–इंद्रिय (५).
दुसमुग्घाया–बे प्रकारना समुद्घात

गाथा ४ थीना छुटा शब्दना अर्थ.

दिट्ठी–दृष्टि (३).
दंसण–दर्शन (४).
नाणे–ज्ञान (८).
जोग–योग (१५).
उवओग–उपयोग (१२).
उववाय–उपपात.
चवण–च्यवन.
ठिई–स्थिति.
पज्जत्ति–पर्याप्ति (६).
किमाहारे–किमाहार.
सन्नी–संज्ञी (३).
गइ–गति.
आगई–आगति.
वेए–वेद (३).

विस्तारार्थः–आ गाथानुं व्याख्यान सुलज छे, तोपण बालावबोधार्थ लखे छे. (इमा के०) इयं एटले आ शरीरादि चोवीश द्वारवाली जे संग्रहणी ते (संखित्तयरी उ के०) संक्षिप्तकरी तु, एटले संघयण नामे

जे प्रकरण, ते मध्येथी अति संक्षिप्तार्थने करवावाली
जाणवी. तु शब्द भिन्नार्थमां छे.

१ तेमां प्रथम (सरीरं के०) शरीर एटले शरी
रद्वार. ते पांच प्रकारे छे. एक औदारिक, वीजुं वैक्रिय
त्रीजुं आहारक, चोथुं तैजस, पांचमुं कार्मण. तेमां
थम औदारिक शरीर ते तिर्थंकर अने गणधरने
होय छे, माटे तेना अधिकारे करीने प्राधान्य जाण
तथा वीजुं वैक्रिय शरीर ते विविध प्रकारनी वि
क्रिया एटले विक्रिया ने विषे जे उत्पन्न थाय
वैक्रिय शरीर जाणवुं. ते जेमके एक थइने अनेक
तेम अनेक थइने एक थवुं, तेमज नानुं थइने
थवुं, अने मोटुं थइने पाछुं नानुं थवुं, अने खेच
इने भूमिचर थवुं, तथा भूमिचर थइने खेचर
तेमज दृश्य थइने अदृश्य थवुं, अने अदृश्य
दृश्य थवुं. ते सर्व वैक्रिय शरीर जाणवुं. त्रीजुं
रक ते चौदपूर्वधरोने तीर्थंकर दर्शनादिक जेव
जननी उत्पत्ति छते विशिष्ट लब्धिने वशे
शरीरनुं ग्रहण करवुं पडे छे, ते आहारक शरी

तेमज चोथुं तैजस ते तेजना पुफलनो विकार, ते तैजस शरीर जाणवुं. अर्थात् जोजन करेला आहारपरिणमननुं कारण, ते कारणने वश विशिष्ट एवा तपथकी रुडे प्रकारे उत्पन्न थयेला एवा लब्धिविशेषथी युक्त पुरुषने तेजोलेश्यानुं जे निर्गमन, ते तैजस शरीर जाणवुं. तेम पांचमुं कार्मण शरीर ते कर्मनो जे विकार, ते कार्मण जाणवुं. ते कर्मपरमाणुउं आत्मप्रदेश साथे क्षीरनीरनी पेठे अन्योऽन्य अनुगत छते शरीरपणाए परिणाम पामे छे, तेने कार्मण शरीर कहेवुं हवे शरीर एटले शुं ? तो के "शीर्यते" एटले प्रतिदिन जीर्ण थाय छे, ते शरीर जाणवुं. आवी रीते पांच प्रकारनां शरीर मध्येथी पूर्वोक्त चोवीश दंमकमांहेला कया कया दंमके कयां कयां शरीर होय ? एम कहेवुं, ते प्रथम शरीरद्वार जाणवुं.

२ बीजुं (उगाहणा के०) अवगाहना एटले अवगाहनाद्वार. ते "अवगाहंते" एटले रहे छे जीवो जेने विषे, ते अवगाहना जाणवी. ते चोवीश दंमकमांहेला कया कया दंमके केटली केटली शरीरनी उं-

थाउं होय ? एम कहेवुं. ते बीजुं अवगाहनाद्वार.

३ त्रीजुं (य के०) च, एटले वली (संघयणा के०) संहननानि एटले संधिविशेषने प्राप्त थाय छे शरीर पुद्गलोना अवयवो जेणे करीने. ते [1]संहनन कहीए. संहनन वज्रऋषभनाराचादि भेदोए करीने छ प्रकारे छे. ते जेमके एक वज्रऋषभनाराच, बीजुं ऋषभनाराच, त्रीजुं नाराच, चोथुं अर्धनाराच, पांचमुं कीलिका अने छठुं छेवटुं. ए छ प्रकारनां संघयणमांहेला जे दंडके जेटलां संघयण पामे. ते दंडके तेटलां संघयण कहेवां ए त्रीजुं संघयणद्वार जाणवुं.

४ चोथुं (सन्ना के०) संज्ञा, एटले संज्ञाद्वार [illegible] प्रकारनुं ज्ञान तेने संज्ञा कहीए. ए संज्ञा बे प्रकारनी छे. एक ज्ञानरूप अने बीजी अनुभवरूप तेमां ज्ञानरूप ते मतिज्ञान, श्रुतज्ञान, अवधिज्ञान मनःपर्यवज्ञान अने केवलज्ञान. ए पांच भेदे करी जाणवी. तेमां केवलज्ञान संज्ञा ते क्षायिक छे, अने बाकीनी मतिज्ञानादिक चार संज्ञा ते क्षायोपशमिकी छे

---

१ [illegible]

त्रीजी अनुजवसंज्ञा ते पोताना करेलां शाता-वेदनीयादि कर्मोथकी उत्पन्न थाय छे. आ ठेकाणे ए अनुजवसंज्ञानुंज प्रयोजन छे. ते अनुजवसंज्ञा चार प्रकारे, दश प्रकारे अने सोल प्रकारे छे. तेमां एक आहारसंज्ञा, बीजी जयसंज्ञा, त्रीजी परिग्रहसंज्ञा, अने चोथी मैथुनसंज्ञा, ए चार जेदनी संज्ञा जाणवी. वली १ क्रोध, २ मान, ३ माया, ४ लोज, ५ उंघ अने ६ लोक ए ठ जेदे संज्ञा जाणवी, ते ठ जेदवाली संज्ञामां पूर्वोक्त चार जेदवाली संज्ञा मेलवीए, तो दश जेद-वाली संज्ञा थाय, तथा ग्रंथांतरने विषे कहेली १ सुख, २ दुःख, ३ मोह, ४ वितिगिछा, ५ शोक अने ६ धर्म, ए ठ संज्ञाउयद्यपि पूर्वोक्त संज्ञाउने विषे अंतर्गत ठे, तोपण दशमां जूदी करी मेलवीए, तो सोल जेदयुक्त संज्ञा थाय, तेमां चार अने दश संज्ञामांहेली जे जे दंमके जेटली संज्ञा होय, ते ते दंमके तेटली तेटली कहेवी, ते चोथुं संज्ञाद्वार जाणवुं.

५ पांचमुं (संठाण के०) संस्थान, एटले संस्था-नद्वार, एटले जे आकृतिए प्राणीउ रूमी रीते रहे ठे,

एवो जे आकारविशेष, तेने संस्थान कहीए. ते संस्था
न बे प्रकारनुं छे. एक जीवसंबंधी अने बीजुं अजी
संबंधी. तेमां जीवसंबंधी संस्थान छ प्रकारे छे. ते
नाम कहे छे. एक समचतुरस्र, बीजुं न्यग्रोध, त्री
सादि, चोथुं वामन, पांचमुं कुब्ज, छठ्ठं हुंडक, ए
भेदे छे. बीजुं अजीवसंबंधी संस्थान, ते पांच प्रकारनुं छे
तेनां नाम कहे छे. एक परिमंडल, बीजुं वृत्त, त्रीजुं
त्र्यस्र, चोथुं चतुरस्र, पांचमुं आयात ए पांच प्रका
जाणवुं. एमां अहीं जीवोनां छ संस्थानोनुं प्रयोजन
छे. ए छ संस्थानमांहेलां जे जे दंडके जेटलां संस्था
लाभे, ते ते दंडके तेटलां संस्थान कहेवां, ते पांचमुं सं
स्थानद्वार जाणवुं.

६ छठ्ठुं (कसाय के०) कषायः एटले कषायद्वार
तेमां "कष्यंते" एटले हणाय छे प्राणीउ जेमां, ते
कष एटले संसार कहीए. ते संसारनो छे आय केत
लाभ जेनाथकी, ते कषाय कहीए. ते क्रोधादिक परि
णामविशेष जाणवा. ते क्रोधादिक परिणामविशेष जा
णवा. ते क्रोधादिक यद्यपि चार छे, तथापि प्रत्येक

अनंतानुबंधी आदिक भेदे करीने सोल प्रकारना थाय छे. तेमां जे जे दंडके जेटला कषाय लाभे, ते ते दंडके तेटला कषाय कहेवा, ते कषायद्वार जाणवुं.

७ सातमुं (लेस के०) लेश्या, एटले लेश्याद्वार, " लिश्यंते कर्मणा सह जीवा आभिरिति लेश्याः " एटले जेना योगे कर्मे करी जीव बंधाय छे, ते लेश्या कहीए. कृष्णादि द्रव्यना प्राधान्यपणे करी आत्मानो जे शुभाशुभरूप परिणाम, तेने लेश्या कहे छे. तेनां लक्षण ग्रंथांतरने विषे आम कह्यां छे. "कृष्णादिद्रव्य-साचिव्यात् , परिणामोऽयमात्मनः ॥ स्फटिकस्येव त-त्रायं, लेश्याशब्दः प्रवर्त्तते ॥ १ ॥ आ श्लोकनो भा-वार्थ आम छेः– कृष्णादि द्रव्यना प्राधान्यपणायकी थयेलो आत्मानो जे परिणाम, तेने लेश्या कहे छे. जेम पासे रहेला कृष्ण, रक्तादि पदार्थोना योगे करी स्फटिकरत्नना शुद्ध स्वरूपनो लोप थइ कृष्ण नीलादिक रूपनी प्राप्ति थाय छे, तेम ए पण जाणवो. ते लेश्या ७ प्रकारनी छे. तेनां नाम कहे छे. एक कृष्ण, बीजी नील, त्रीजी कापोत, चोथी

दृष्टि, बीजी मिथ्यादृष्टि अने त्रीजी मिश्रदृष्टि, ए त्र
प्रकारनी ढे. तेमां जे अविपरित ढतां श्रीवीतरा
कहेला वस्तुतत्त्वनुं ज्ञान थाय, ते प्रथम सम्यग्दृष्टि
जाणवी अने ए सम्यग्दृष्टिनां लक्षणथी जे विपरि
ते बीजी मिथ्यादृष्टि जाणवी. तथा सारुं अथवा मा
ज्ञान बेउने विषे खरापणानुं जे ज्ञान थाय ते त्रीजी मि
श्रदृष्टि जाणवी. ए त्रणमांथी जे दंरुके जेटली दृष्टि लाः
ते दंरुके तेटली कहेवी, ते दशमुं दृष्टिद्वार जाणवुं.

११ अगीयारमुं (दंसण के०) दर्शनं, एटले द
र्शनद्वार. ते दर्शन जीवनो सामान्य उपयोग ढे. जे
योगे करी देखाय, ते दर्शन कहीए. तेमां सामान
वस्तु अने विशेष वस्तुने चक्षुए जोइने आ अमु
पदार्थ ढे, एवुं पृथःकरण करवुं, प्रथम चक्षुदर्शन, तथ
चक्षु विना बीजी इंद्रियो जे अंतःकरणादिक, ते
करी पदार्थने जोवुं, ते बीजुं अचक्षुदर्शन, तथा साम
न्य प्रकाशक वस्तुनो परिछेद करवो, ते त्रीजुं अवधि
दर्शन, तथा जगतमां थवानी वस्तु, थयेली वस्तु ते
मज थती वस्तुने सर्व रीते जाणे, ते चोथुं केवलदर्श

ाणवुं. अहीं घटादी पदार्थोनो सामान्य आकार जा-
वो, ते दर्शन कहीए, अने ते पदार्थोनो विशेषाकार
ाणवो, ते ज्ञान कहीए. ज्ञान अने दर्शनमां एटलोज
ाद छे. ए चारे दर्शनमांथी जे दंमके जेटलां दर्शन
ताने, ते दंमके तेटलां दर्शन कहेवां, ते दर्शनद्वार.

१२ बारमुं (नाणे के०) ज्ञानं, एटले ज्ञानद्वार.
ते " ज्ञायते परिछियते वस्तु अनेनेति ज्ञानं," एटले
आ वस्तु अमुक छे, ए जेणे करी जाणयुं जाय, तेने
ज्ञान कहीए. ते पांच प्रकारे छे. तेमां पांच इंद्रिय
अने छठुं मन, एणे करी जे जीवने ज्ञान थाय, ते
प्रथम मतिज्ञान, तथा बीजुं श्रुतज्ञान, ते बे प्रकारनुं
छे; एक द्रव्यश्रुत अने बीजुं नावश्रुत, तेमां द्वादशां-
गीरूप द्रव्यश्रुत जाणवुं, अने ते द्वादशांगीथी उत्पन्न
थयो जे उपयोग, तेने नावश्रुत कहीए. त्रीजुं अवधि-
ज्ञान पण बे प्रकारनुं छे. एक नवहेतुक, बीजुं गुणहे-
तुक. तेमां देव तथा नारकीने जे अवधिज्ञान उत्पन्न
थाय, ते नवहेतुक, अने श्रावक साधु तथा पंचेंद्रिय
तिर्यंचादिकने जे ज्ञान उत्पन्न थाय, ते गुणहे-

वैक्रियकाययोग, बारमो वैक्रियमिश्रकाययोग, तेरमो आहारककाययोग, चौदमो आहारकमिश्रकाययोग अने पंदरमो तैजसकार्मणकाययोग,. ए पंदर योग मांहेथी जे दंडके जेटला योग लाभे, ते दंडके तेटला कहेवा, ते चौदमुं योगद्वार.

१५ पन्नरमुं (उवओग के०) उपयोगः, एटले उपयोगद्वार. "उपयोजनं उपयोगः वा उपयुज्यते अनेन इति उपयोगः" एटले वस्तुपरिछेदने प्राप्त थवुं, अथवा जेणे करीने वस्तुस्वरूप ओलखाय, ते उपयोग कहीए. ते उपयोग साकार अने निराकारना भेदे करी बे प्रकारनो छे. तेमां प्रत्येक वस्तुने नियमे करी ग्रहण करवी, एज तेनो परिणामरूप आकार, ते जेना योगे करी थाय, तेने साकार उपयोग कहीए. अने ए कहेला लक्षणोथी जे भिन्न उपयोग, तेने अनाकार उपयोग कहीए, ते चक्षुदर्शन, अचक्षुदर्शन, अवधिदर्शन अने केवलदर्शन ए चार भेदे छे. तथा बीजो साकार उपयोग आठ प्रकारे छे. तेमां समकितीनुं जाणपणुं ते मतिज्ञानादिक पांच प्रकारे छे, अने बीजुं मिथ्यात्वीनुं

ाणपणुं ते मतिअज्ञानादिक त्रण प्रकारे छे; केमके
मिथ्यात्वीने कुदेव, कुगुरु अने कुधर्मनी श्रद्धा प्रतीत
। माटे, अने जाणपणा आश्री जोइए तो, ए हाथी
ा, ए घोडो छे, ए पुरुष छे, ए स्त्री छे, एम केटलीएक
वस्तुनी ओलखाण समकिती तथा मिथ्यात्वी ए बेउने
बराबर छे, माटे एटलुं मिथ्यात्वीनुं जाणपणुं पण खरुं
छे, तेथी तेने ज्ञान कहीए, अने कुदेवने देव करी माने
कुधर्मने धर्म करी माने, तथा कुगुरुने गुरु करी माने
छे, तेमज बीजी पण केटली एक वस्तु समकिती जीव;
थी मिथ्यात्वी जीव विपरीत माने छे. जेम कोइ
एक जातना जीवने अजीव करी माने छे, इत्या-
दिक वातोथी मिथ्यात्वीना ज्ञानने अज्ञान कही-
ए, अने पूर्वोक्त रीते कोइक सवलुं पण जाणे, माटे
त्रण अज्ञानने पांच ज्ञाननी साथे भेळवतां सामान्ये
आठ ज्ञान थयां. तथा चार दर्शन छे, तेमां छद्म-
स्थने प्रथम दर्शनोपयोग होय, ते सामान्य उपयोग
कहीए, अने पछी ज्ञाने करी जाणे, ते विशेष उप-
योग कहीए, अने श्री केवली भगवान् तो प्रथम स-

मये ज्ञाने करी जाणे, ते विशेष उपयोग अने बीजे समये दर्शने करी देखे, ते सामान्य उपयोग जाणवो. एम ए आठ ज्ञान अने चार दर्शन मली बार प्रकारना उपयोगमां जे दंडके जेटला उपयोग लाभे, ते दंडके तेटला उपयोग कहेवा, ते पन्नरमुं उपयोगद्वार जाणवुं.

१६ सोलमुं (उववाय के०) उपपातः, एटले उपपातद्वार. ते " उपपतनमुपपातः" एटले एक समयने विषे चोवीश दंडकमांहेलां कया दंडके केटला जीव आवी उपजे, तेनी संख्या कहेवी, ते सोलमु उपपातद्वार.

१७ सत्तरमुं (चवण के०) च्यवनं, एटले च्यवनद्वार. ते "च्यवंतेऽनेनेति च्यवनं" एटले चोवीश दंडकमांहेला कया कया दंडके एक समयमां केटला जीव च्यवे, तेनी संख्या कहेवी, ते सत्तरमु च्यवनद्वारजाणवुं.

१८ अढारमुं (ठिई के०) स्थितिः. एटले स्थितिद्वार. ते आयुष्यनी स्थिति चोवीशे दंडकने विषे कहेवी. जमके नरकादि गतिने विषे सांकल दंडे करी

ल्या प्रमाणे आयुःकर्मनुं जे परिमाण रहे छे, तेने आयुष्य कहीए. ते जे दंमके जेटलुं आयु होय, ते दंमके तेटलुं कहेवुं ते अढारमुं स्थितिद्वार.

१९ उंगणीशमुं (पज्जत्ति के०) पर्याप्तिः, एटले छ पर्याप्ति नुं द्वार. तेमां पुद्गलना उपचयथी थयो जे पुद्गलपरिणामहेतु शक्तिविशेष, ते विषय नेदे छ प्रकारे छे, तेनां नाम कहे छे. एक आहारपर्याप्ति, बीजी शरीर, त्रीजी इंद्रिय, चोथी श्वासोश्वास, पांचमी नाषा अने छठी मन. तेमां जे शक्तिए करी प्राणीमात्र आहार लइ तेने रसपणे परिणमावे, ते प्रथम आहारपर्याप्तिः, तथा जे शक्तिए करी जीव आहार लइ ते अन्नविकारथकी उत्पन्न थयां जे रस, रक्त, मांस, मेद, अस्थि, मज्जा अने शुक्र ए सप्त धातुपणे परिणमावे, ते बीजी शरीरपर्याप्ति; तथा ते सप्त धातुरूप परिणामने पामेलो जे आहारादिक, तेथकी एक अथवा बे अथवा त्रण किंवा चार अथवा पांचे इंद्रियोने योग्य पोतपोताना इंद्रियरूप परिणामने पमाडे एवी जे शक्ति, तेने त्रीजी इंद्रियपर्याप्ति कहीए; तथा जेणे करी

वायुने शरीरमां आकर्षण करवो, ते श्वास अने वायुने शरीरथी बहार काढवो, ते निःश्वास, ते योग्य वर्गणादलिक लइने तेवा परिणामने परिणमावी अवलंबी मूकवानी शक्ति, ते चोथी श्वासोश्वासपर्याप्ति जाणवी: तथा जेने योगे करी नापा योग्य दलिक लइ नाषारूपने परिणमावी अवलंबी मूकवानी शक्ति, ते पांचमी नापापर्याप्तिः तथा मनयोग दलिक ग्रहण करी मनोरूप परिणाम प्रत्ये पमाडी अवलंबी मूकवानी शक्ति, के जेना योगे मनन करवाने जीव समर्थ थाय छे, ते छठी मनःपर्याप्ति जाणवी. ए छ पर्याप्तिमांहे चोवीश दंमकमांहेला जे दंमके जेटली पर्याप्ति होय, ते दंमके तेटली कहेवी, ते उगणीशमुं पर्याप्तिद्वार जाणवुं.

२० वीशमुं (किमाहारे के०) किमाहारः, एटले आहार तेनुं द्वार. ते चोवीश दंमकमांहेला कया दंमकना जीव कइ दिशानो आहार लेछे. एम बताववुं, ते वीशमुं किमाहार नामे द्वार जाणवुं

२१ एकवीशमुं (सन्नी के०) संज्ञी. एटले संज्ञाद्वार. ते ते जाणवुं. तेने संज्ञा कहीए. ते संज्ञा

त्रण प्रकारनी छे, एक दीर्घकालिकी संज्ञा, बीजी हेतु-पदेशिकी संज्ञा, त्रीजी दृष्टिवादोपदेशिकी संज्ञा. तेमां जे घणा कालनी वात जाणे, एटले त्रिकालिक वस्तुनुं जाणपणुं, ते दीर्घकालिकी संज्ञा. ए संज्ञा पंचेंद्रिय पर्याप्ता जीवने होय, तथा जे पोताना शरीररक्षणने अर्थे इष्ट वस्तुमां प्रवर्त्ते अने अहित वस्तुथी निवर्त्ते, तथा तेनुं चिंतन वर्तमान कालमां पण रहे, ते हेतुपदेशिकी संज्ञा जाणवी. ए बेइंद्रियादिक विकलेंद्रिय जीव जे पोताना हितनी वात जाणे, तेने होय. तथा क्षायोशमिक ज्ञानवाळा अने यथाशक्ति रागादि दोषने वश करनार अने द्वादशांगीना जाणनार समयगृदृष्टिमां दृष्टिवादोपदेशिकी संज्ञा होय, परंतु ए संज्ञा मिथ्यातवीमां न होय, ए त्रण संज्ञामांहेली जे दंडके जेटली संज्ञा लाभे, त्यां तेटली कहेवी, ते एकवीसमुं संज्ञाद्वार.

२२ बावीसमुं (गइ के०) गतिः, एटले गतिद्वार. ते गमन करवुं, तेने गति कहीए. एटके भवांतरने विषे जवुं ते गति. तेमां चोवीश दंडकमांहेला कया

२१

चाबुने लगीनां श्राम... गति. ... योग
लगीनों —
गाद्रि ... कया दंकना, ... आगाद के० [illegible] ...
मूकव ... उपजे, ... आगमन आगनि:-चपर्णनि ज...
नम्र ... आगनिदार, ... तेने आगनि कहे...
... जे प्रवातर थकी आवतुं. ... कया दंकना जीव...
कया कया दंकनां कया ... आगनिदार.
उपजे. ते ... बेीलगुं आगनिदार.
१४ ... (... के०) ...
ते ... — अर्थात् ते अनिलाप ...
... प्रकारना छे. ...
... ते ...
[illegible]

त्रा कर्मभूमिना सम्यग्दृष्टि प्रमत्त गुणठाणे वर्तता
वृद्धिए प्राप्त एवा मुनि आहारक शरीर करे छे. शरीरनुं
समचतुरस्र संस्थान होय. ते गर्भज मनुष्यने होय, पण
समूर्छिम मनुष्यने औदारिक, तेजस अने कार्मण ए
त्रण शरीर होय. एवं त्रण दंडके शरीर कह्यां; अने
के०) शेषाः, एटले शेष रह्या जे एकवीश दंडक-
जीव, ते (तीसरीर के०) त्रीसरीराः, एटले त्रण
[illegible]ाळा होय. ते आवी रीते–नारकीनो एक दंडक
[illegible]वोना तेर दंडक, एवं चौद दंडकने विषे तो एक
[illegible] बीजुं तेजस, अने त्रीजुं कार्मण ए त्रण शरीर
[illegible]था एक वायुकाय विना चार थावरना चार
[illegible]मज त्रण विकलेंद्रियना त्रण दंडक, ए सात
[illegible] विषे एक औदारिक, बीजुं तेजस अने त्रीजुं
[illegible]ए त्रण शरीर होय. ए चोवीश दंडके पांच
[illegible]थम द्वार कह्युं.

[illegible]वगाहना एटले शरीरना उच पणाना प्रमाणनुं द्वार कहे छे.

[illegible]वरचउगे के०) स्थावरचतुष्के, एटले एक
[illegible]काय मूकीने बाकी चार स्थावरने विषे एक

गाथा ५ मीना छूटा शब्दना अर्थ.

चउ–चार.
गब्भतिरिय–गर्भज तिर्यंच अने
वाउसु–वायुकायने विषे.
मणुआणं–मनुष्यने.
पंच–पांच.
सेस–बाकीना.
तिसरीरा–त्रण शरीरवाळा.
थावरचउगे–स्थावरचतुष्कमां.
दुहओ–बे प्रकारनुं (जघन्यथी अने उत्कृष्टथी).
अंगुल–अंगुलनो.
असंखभाग–असंख्यातमो भाग.
तणु–शरीर

विस्तारार्थः–तेमां प्रथम गाथाना पूर्वार्धें कर चोवीश दंडकोने विषे पांच शरीरनुं द्वार कहे छे. (गब्भ यतिरियवाउसु के०) गर्भजतिर्यग्वाय्वोः, एटले जलचर थलचर, खेचर, उरःपरिसर्प अने भुजपरिसर्प ए गर्भज तिर्यंच अने वाउकाय ए बे दंडकोने विषे एक औदा रिक, बीजुं वैक्रिय, त्रीजुं तैजस अने चोथुं कार्मण, ए (चउ के०) चतस्रः एटले चार तनु–शरीर होय, परंतु संमूर्छिम तिर्यंचने औदारिक, तैजस अने कार्मण ए त्रण शरीर होय, अने (मणुआणं के०) मनुष्याणां, एटले मनुष्यना एक दंडकने विषे (पंच के०) पंच, एटले पांचे शरीर होय. केमके पर्याप्ता संख्याता आयुष्यवा

ळा कर्मभूमिना सम्यग्दृष्टि प्रमत्त गुणठाणे वर्त्तता चुद्धिए प्राज्ञ एवा मुनि आहारक शरीर करे छे. शरीरनुं समचतुरस्र संस्थान होय, ते गर्भज मनुष्यने होय, पण समूर्छिम मनुष्यने औदारिक, तैजस अने कार्मण ए ए त्रण शरीर होय. एवं त्रण दंडके शरीर कह्यां; अने (सेस के०) शेषाः, एटले शेष रह्या जे एकत्रीश दंडकवाळां जीव, ते (तीसरीरा के०) त्रीशरीराः, एटले त्रण शरीरवाळा होय. ते आवी रीते–नारकीनो एक दंडक तथा देवोना तेर दंडक, एवं चौद दंडकने विषे तो एक वैक्रिय, वीजुं तैजस, अने त्रीजुं कार्मण ए त्रण शरीर होय. तथा एक वायुकाय विना चार थावरना चार दंडक तेमज त्रण विकलेंद्रियना त्रण दंडक, ए सात दंडकने विषे एक औदारिक, वीजुं तैजस अने त्रीजुं कार्मण, ए त्रण शरीर होय. ए चोवीश दंडके पांच शरीरनुं प्रथम द्वार कह्युं.

हवे बीजुं अवगाहना एटले शरीरना उंच पणाना प्रमाणनुं द्वार कहे छे.

(थावरचउगे के०) स्थावरचतुष्के, एटले एक वनस्पतिकाय मूकीने बाकी चार स्थावरने विषे एक

उत्कृष्टथी अने बीजुं जघन्यथी एवुं (दुहउ के०) द्विभेदा वा द्विकतः एटले बे प्रकारनुं (तणु के०) तनुः, एटले शरीर ते (अगुलअसंखनाग के०) अंगुलाख्यनाग, एटले अंगुलना असंख्यातमा नाग प्रमाण होय, परंतु जघन्य शरीर करतां उत्कृष्ट शरीरमान असंख्यात गुणाधिक होय. ॥ ५॥

सवेसिंपि जहन्ना, साहाविय अंगुलस्स असंखस्सो॥ उक्कोस पणसयधणू, नरेइया सत्तहत्थ सुरा ॥ ६ ॥

गाथा ६ ठीना छुटा शब्दना अर्थ.

सव्वेसिंपि–सर्वने विषे पण.	पणसय–पांचसें.
जहन्ना–जघन्य थकी.	धणू–धनुष्य
साहाविय–स्वाभाविक.	नेरइआ–नारकी.
अंगुलस्स–अंगुलना.	सत्तहच्छ–सात हाथ.
असंखस्सो–असंख्यातमो भाग.	सुरा–देवता.
उक्कोस–उत्कृष्ट थकी.	

विस्तारार्थः–ए उपरनी गाथाना उत्तरार्धमां कहेला जे स्थावर जीवोना चार दंडक, ते मूकीने बाकी रह्या

जे बीश दंमक ते (सव्वेसिं के०) सर्वे एटले सर्व दं- मकने विषे (पि, के०) अपि, एटले पण (जहन्ना के०) जघन्या, एटले जघन्य तनु शरीर (साहाविय के०) स्वाजाविका, एटले स्वाजाविक आरंजती वेलाए (अंगुलस्स असंखस्सो के०) अंगुलस्या संख्याता एटले अंगुलना असंख्यातमा जाग जेटलुं जाणवुं. हवे ए बीशे दंमकनुं (उक्कोस के०) उत्कृ- ष्टतः, एटले उत्कृष्ट शरीरनुं मान कहे छे, ते मध्ये (नेरइया के०) नैरयिकाः, एटले नारकीना एक दंम- कना जीवो शरीरना उंचपणे (पणसयधणु के०) पंच- शतधनुः, एटले पांचसो धनुसुधी उंचा होय, अने (सुरा के०) सुराः, एटले देवताना तेर दंमकना जीवो शरीरना माने (सत्तहत्थ के०) सप्तहस्तं एटले सात हाथ सुधी उंचा जाणवा.

आ ठेकाणे साते नारकीनुं जुदुं जुदुं शरीरमान कही देखाडे छे. तेमां सातमा नरके पांचसें धनुष्य, उठा नरके अढीसें धनुष्य, पांचमाए सवासो धनुष्य, चोथाए साडी बासठ धनुष्य, त्रीजाए सवा एकत्रीस

धनुष्य, बीजाए साडा पंदर धनुष्य ने बार अंगुल पहेलाए पोणा आठ धनुष्य ने ठ अंगुल, ए प्रमा शरीरनुं मान जाणवुं.

देवतामां जवनपति, व्यंतर, ज्योतिष्क तथा सो धर्म अने ईशान ए बे देवलोक पर्यंत सात हाथ शरीर जाणवुं. त्यार पछी त्रीजा सनत्कुमार अने चोथ महेंद्र ए बे देवलोकमां ठ हाथनुं शरीर जाणवुं; अ पांचमा ब्रह्म तथा ठठा लांतक ए बे देवलोकमां पां हाथनुं शरीर जाणवुं तथा सातमा शुक्र अने आठम सहस्त्रार ए बे देवलोकमां चार हाथनुं शरीर जाणवुं तथा नवमा आनत, दशमा प्राणत, अगीयारमा आ रण अने बारमा अच्युत ए चार देवलोकमां त्रण हाथनुं शरीर जाणवुं. तथा नव ग्रैवेयके बे हाथ शरीर अने पांच अनुत्तरविमाने एक हाथनुं शरी जाणवुं ॥ ६ ॥

गप्नतिरिसहस्सजोयण, वणस्सइअहिय-
जोयण सहस्सं ॥ नरतेइंदितिगाउ,
वेइंदिय जोयणे बार ॥ ७ ॥

गाथा ७ मीना छुटा शब्दना अर्थ.

गब्भतिरि–गर्भज तिर्यचनुं.	सहस्सं–एक हजार.
सहस्स–हजार.	नर–मनुष्य अने.
जोयण–योजन.	तेइंदि–तेइंद्रियनुं.
वणस्सइ–वनस्पतिनुं	तिगाउ–त्रण गाउ.
अहिय–अधिक.	बेइंदिय–बेइंद्रियनुं.
जोयण–योजन.	जोयणे–योजन.
	बार–बार.

विस्तारार्थः–(गप्भतिरि सहस्सजोयण के०) गर्भज-तिर्यक्सहस्रयोजनं, एटले गर्भज तिर्यंचमां स्वयंभूरमण समुद्रना माछला प्रमुखना शरीरनुं मान एक हजार यो-जन जाणवुं, तथा (वणस्सइअहियजोयणसहस्सं के०) वनस्पत्यधिकयोजनसहस्रं, प्रत्येक वनस्पतिकाय जीवो-नुं शरीरमान कांइक अधिकेरुं एवुं एक हजार योजन जाणवुं, ए शरीरमान समुद्र अने पद्मद्रहने विषे कमल-ना नालप्रमुखनुं जाणवुं, ए मान उपरांत पछी पृथ्वीनो विकार जाणवो. तथा (नरतेइंदियतिगाउ के०) नरत्रीं-द्रियत्रिगव्युति, एटले गर्भज मनुष्य तेइंद्रिय ए बे

दंशकना जीवोनुं शरीर त्रण गाउ जाणवुं. (बेइंदि केο) द्वीन्द्रियाः, एटले बेइंद्रिय जीवो शरीरना म (जोयणे बार केο) द्वादश योजनानि, एटले बार जनसूधी जाणवा. ए सर्व योजन उत्सेधांगुले निप लेवा ॥ इति ॥ ७ ॥

जोयणमेगं चउरिं,-- दिदेहमुच्चत्तणं सुए भणियं ॥ वेउव्वियदेहं पुण, अंगुलसंखं समारंभे ॥ ८ ॥

गाथा ८ मीना छुटा शब्दना अर्थ.

जोयणं–योजन.
एगं–एक.
चउरिंदि–चौरिंद्रियनुं.
देहं–शरीर.
उच्चत्तणं–उंचपणे.
सुए–सूत्रने विषे.
भणियं–कह्युं छे.
वेउव्वियदेहं–वैक्रिय शरीर.
पुण–वली.
अगुलसंखं–अंगुलनो संख्यातमो भाग.
समारंभे–आरंभती वेलाए.

विस्तारार्थः–मक्षिका, भ्रमर, दंशक, कंसारी प्रमुख (चउरिंदि देहं केο) चतुरिंद्रिय देहः, एटले चतुरिंद्रिय जीवोनुं शरीर (जोयणमेगं केο) योजनमेकं-

एटले एक योजन सुधी (उच्चत्तणं के०) उच्चत्वेन उंच-पणे पन्नवणा प्रमुख (सुए के०) सूत्रे, एटले सूत्रमां (जणियं के०) जणितं कथितं, एटले कह्युं छे. ए सर्व उत्कृष्टथी शरीरनी अवगाहना कही, अने ए मानथकी हीन हीन करतां यावत् अंगुलनो असंख्यातमो जाग एक प्रदेशे अधिक होय, ते सर्व मध्यम अवगाहना जाणवी. एम सर्वत्र उत्कृष्ट अवगाहनाथी प्रदेशादिके हीन अने जघन्यथकी प्रदेशादिके अधिक ते मध्य अवगाहना जाणवी.

हवे जे जे दंमके वैक्रिय शरीर छे, तेनुं प्रमाण कही देखाडे छे. तेमां प्रथम जघन्य अवगाहना कहे छे. (वेउव्वयदेहं के०) वैक्रियदेहः, एटले वैक्रिय शरीर ते (पुण के०) पुनः, एटले वली (अंगुलसंखं के०) अंगुलासंख्यः, एटले एक अंगुलनो संख्यातमो जाग (समारंजे के०) समारंजे. एटले आरंजती वेलाए एटले विकुर्वणा करती वेलाए पहेला समयमां होय ॥ ७ ॥ त्यारपछी वधतुं वधतुं जो अत्यंत वधे, तो कया दंमके केटलुं केटलुं वधे–विकुर्वणा करे, तेनुं प्रमाण आगली गाथाए कहे छे.

मणुएसु ॥ देवेसु अद्धमासो, उक्कोर
विउव्वणाकालो ॥ १० ॥

गाथा १० मीना छुटा शब्दना अर्थ.

अंतमुहुत्तं–अंतर्मुहुर्त्त.	देवेसु–देवताने विषे
निरए–नारकीने विषे	अद्धमासो–अर्ध मास
मुहुत्त–मुहुर्त्त	उक्कोस–उत्कृष्टथी
चत्तारि–चार	विउव्वणा–विकुर्वणानो
तिरियमणुएसु–तिर्यंच अने मनुष्यने विषे,	कालो–काल

विस्तारार्थः–(निरए के०) निरए, एटले नारकीना दंडकने विषे (अंतमुहुत्तं के०) अंतरमुहूर्त, एटले एक अंतर्मुहूर्त्त पर्यंत वैक्रिय शरीरनी विकुर्वणा रहे, त्यार पछी विसराल थइ जाय, अने (तिरियमणुएसु के०) तिर्यग्मनुष्ययोः, एटले तिर्यंच अने मनुष्यना दंडकने विषे (चत्तारि मुहुत्त के०) चत्वारि मुहूर्तानि एटले, चार मुहूर्त्त एटले एक पहोर पर्यंत वैक्रिय शरीरनी विकुर्वणा रहे, पछी विसराल थाय. तथा (देवेसु के०)

देवेषु, एटले देवलाउना दंडकोने विषे (अद्धमासो के०) अर्धमासः, एटले पंदर दिवस पर्यंत वैक्रिय शरीरनी विकुर्वणा रहे, पछी विसराल थाय. ए (उक्कोसं के०) उत्कृष्टः, एटले उत्कृष्टो (विउव्वणाकालो के०) विकुर्वणाकालः, एटले वैक्रिय शरीरनी विकुर्वणानो काल कह्यो. अहीं नव ग्रैवेयक तथा पांच अनुत्तर विमानना देवोने कांइ उत्तरवैक्रिय शरीर करवुं परंतु नथी, केमके तेमनामां वैक्रिय शरीर करवानुं सामर्थ्य छतां पण तेने ते शरीर करवानुं कोइ प्रयोजन उपजतुं नथी माटे. अहीं देव अने नारकीने भवप्रत्ययिक वैक्रिय शरीर छे, अने मनुष्य तथा तिर्यंचने लब्धिप्रत्ययिक वैक्रिय शरीर छे, ए रीते बीजुं अवगाहनाद्वार कह्युं ॥१०॥

हवे त्रीजुं संघयणद्वार कहे छे.

थावरसुरनेरइया, असंघयणा य विगलछेवठं ॥
संघयणछग्गं गब्भय,-नरतिरिएसु वि
मुणेयव्वं ॥ ११ ॥

गाथा ११ मीना छुटा शब्दना अर्थ.

थावर-स्थावर.
सुर-देवता.
नेरइया-नारकी.
असंघयणा-संघयण रहित.
य-अने.
विगल-विकलेंद्रियनूं.
छेवट्टं-छेवट्टुं.
संघयण-संघयण.
छग्गं-छए.
गप्भय-गर्भज.
नर-मनुष्य.
तिरिएसु-तिर्यंचने विषे.
वि-पण
मुणेयव्वं-जाणवां.

विस्तारार्थः-पृथिवी, अप्, तेज, वायु अने व स्पति, ए (थावर सुरनेरइया के०) स्थावरसुरनैरयिक एटले स्थावरना पांच दंडक तथा देवताना तेर दंड तथा नैरयिक एटले नारकीनो एक दंडक, ए सर्व सी ओगणीश दंडकना जीवो, ते (असंघयणा के० असंहननाः, एटले छए संघयणथकी रहित होय, एक ज्यां हाड मांस होय त्यां संघयण होय. ते हाड त मांस ए ओगणीश दंडके नथी, माटे ए संघयण रहि कह्या. (य के०) च एटलेवली. अहीं च समुच्चय अर्थमां छे. तेथी सिद्धांतना मते देव अने नारकी अर आश्री पहेला संघयणवाळा छे. तथा बेइंद्रिय, तेइंद्रि तथा चौरिंद्रिया (विगल छेवट्टं के०) विकलेंद्रि

एटले विकलेंद्रियना त्रण दंडकने विषे एक सेवार्त्त एटले छेवडुं संहनन होय. वली कर्मग्रंथवाला तो संमूर्छिम पंचेंद्रिय तिर्यंचने पण छ संघयण कहे छे. कोइ स्थले एकेंद्रियने सेवार्त्त कहे छे, अने देवोने वज्रऋषभनाराच कहेलुं छे, ते औपचारिक जाणवुं. (गब्भयनरतिरिएसु वि के०) गर्भनरतिरश्चोरपि गर्भज मनुष्य अने गर्भज तिर्यंच ए बे जातिना जीवना बे दंडकने विषे पण (संघयण छग्गं के०) संहनषट्कं, एटले छए संघयण (मुणेयव्वं के०) ज्ञातव्यं, एटले जाणवां. ए त्रीजुं संघयणद्वार कह्युं ॥ ११ ॥

हवे चोथुं संज्ञाद्वार कहे छे.

सवेसिं चउ दह वा, सणा सवे सुरा
य चउरंसा ॥ नरतिरि छसंठाणा,
हुंमा विगलिंदिनेरइया ॥ १२ ॥

गाथा १२ मीना छुटा शब्दना अर्थ.

सव्वेसिं–सर्वे दंडकोने विषे.	दह–दश.
चउ–चार.	वा–अथवा.

सणा–संज्ञा.
सव्वे–सर्व.
सुरा–देवता.
य–अने.
चउरंसा–समचतुरस्त्रवाळा.

नरतिरि–मनुष्य अने तीर्यंच.
छसंठाणा–छ संस्थानवाळा.
हुंडा–हुंडक संस्थानवाळा.
विगलिंदि–विकलेंद्रिय.
नेरइया–नारकी.

विस्तारार्थः–एकेंद्रियथी मांडीने (सव्वेसिं के० सर्वेषु. एटले सर्व चोवीशे दंडकने विषे आहार, भय मैथुन, परिग्रह, ए (चउ के०) चतस्त्रः, एटले चा संज्ञा (वा के०) वा, एटले अथवा (दह के०) दश (सणा के०) संज्ञा होय. ते क्रोध, मान, माया, लोभ ओघ, लोक अने पूर्वोक्त आहारादिकचार मळी दश जाणवी. अथवा पूर्वे कहेली सोळ संज्ञा होय. ए चोथुं संज्ञाद्वार कह्युं. (य के०) अने,

हवे पांचमुं संस्थानद्वार कहे छे.

(सव्व सुरा के०) सर्वे सुराः, एटले सघळा ए तेरे दंडकना देवता ते (चउरंसा के०) चतुरस्त्राः एटले एक समचतुरस्त्र संस्थानना धारक जाणवा. ते देवोनां नाम कहे छे.

प्रथम पंदर जातिना परमाधार्मिक देवता कहे छे.

१ अंब, २ अंबरसी, ३ श्याम, ४ सबल, ५ रुद्र, ६ उपरुद्र, ७ काल, ८ महाकाल, ए असिपत्र, १० धनुष, ११ कुंजी, १२ कालु, १३ वैतरणी, १४ खरस्वर, १५ महाघोष.

हवे सोल जातिना व्यंतर देवोनां नाम कहे छे. १ पिचाश, २ जूत, ३ यक्ष, ४ राक्षस, ५ किन्नर, ६ किंपुरुष, ७ महोरग, ८ गंधर्व, ए आठ व्यंतर अने ए अणप्रज्ञ, १० पंचप्रज्ञ, ११ रूषिवादी, १२ जुतवादी, १३ कंदी, १४ महाकंदी, १५ कुष्मारू, १६ पतंग. ए आठ जातिना वाणव्यंतर मलीने सोल जातिना व्यंतर देवो समजवा.

दश जातिना जवनपतिनां नाम कहे छे– १ असुरकुमार, २ नागकुमार, ३ सुवर्णकुमार, ४ विद्युत्कुमार, ५ अग्निकुमार, ६ द्वीपकुमार, ७ उदधिकुमार, ८ दिशाकुमार, ए पवनकुमार, १० स्तनितकुमार.

दश जातिना तिर्यग्जृंजक देवोनां नाम कहे छे– १ अन्नजृंजक, २ पानजृंजक, ३ वस्त्रजृंजक, ४ लेणजृं-

ज्ञक, लेण एटले घर जाणवुं. ५ पुष्पजृंजक, ६ फल जृंजक, ७ पुष्पफलजृंजक, ८ शयनजृंजक, ९ वियाजृंजक, १० अवियत्तजृंजक. ए दश जेदवाला तिर्यग्जृंजक देवोना रहेवानां स्थान कहे ठे. अढी द्वीपमां पांच महाविदेहक्षेत्रना १६० विजयना १६० वैताढ्य, अने पांच जरत तथा पांच ऐरवतना दश वैताढ्य मली १७० दीर्घ वैताढ्य पर्वत ठे, तेने विषे ए देवो रहे ठे, तथा वली देवकुरुमांहे शीतोदा नदीने बे पासे चित्रकूट अने विचित्रकूट नामे पर्वत ठे, त्यां रहे ठे. तथा उत्तरकुरूमांहे सीता नामे नदी ठे, तेनी बे पासे यमक नामे बे पर्वत ठे, त्यां रहे ठे. तथा सीता नदीना नीलवंत प्रमुख पांच द्रह ठे, ते एकेक द्रहनी पूर्वे अने पश्चिमे दश कांचनगिरि पर्वत करतां एकसो कांचनगिरि ठे. एम सीतोदा नदीना नीलवंत प्रमुख पांच द्रहनी बे पासेना एकसो कांचनगिरि मली बसें कांचनगिरि जंबूद्वीपना ठे. तथा तेथी बमणा धातकीखंडना चारसें कांचनगिरि अने पुष्करार्द्धना पण चारसें मली अढी द्वीपमां एक

हजार कांचनगिरि पर्वत छे, त्यां ए देवो रहे छे. एम ए चार स्थानके तिर्यग्जृंजक देवो रहे छे. ए देवोनुं एक पल्योपम आयु छे. ए अधिकार श्रीजगवती सूत्रना चौदमा शतकना आठमा उद्देशामां छे. ए सर्व एकावन जातिना देवता व्यंतर मध्ये जले. ए सर्वेनुं समचतुरस्र संस्थान छे.

हवे ज्योतिषी देवोना दश जेद कहे छे. चंद्रमा, सूर्य, ग्रह, नक्षत्र अने तारा ए पांच जातिना अढी द्वीपमां फरे छे, ते चर कहेवाय, अने पांच जातिना अढी द्वीपथी बहार छे, ते फरता नथी, माटे स्थिर कहेवाय. ए दश जेद थया. एने समचतुरस्र संस्थान छे.

हवे नव जातिना लोकांतिक देवो कहे छे. १ सारस्वत, २ आदित्य, ३ वह्नि, ४ अरुण, ५ गर्दतोय, ६ तुषित, ७ अव्याबाध, ८ आग्नेय, ९ अरिष्ट.

हवे त्रण जातिना किल्बिषिया देवो कहे छे— पहेला सौधर्म अने ईशान ए बे देवलोकनी हेठे रहे छे. बीजा सनत्कुमार अने माहेंद्र ए बे देवलोकनी

हेठे रहे छे. त्रीजा ब्रह्म अने लांतक ए वे देवलोक
हेठे रहे छे.

हवे वार देवलोकनां नाम कहे छे—एक सोध
वीजो ईशान, त्रीजो सनत्कुमार, चोथो माहेंद्र, पांच
ब्रह्म, छट्ठो लांतग, सातमो शुक्र, आठमो सहस्रा
नवमो आनत, दशमो प्राणत, अगीयारमो आरण
वारमो अच्युत.

नव ग्रैवेयकनां नाम कहे छे. १ सुदर्शन, २ सु
प्रतिष्ठ, ३ मनोरम, ४ सर्वतोज्ञद्र, ५ विशाल,
सौम्य, ७ सौमनस, ८ प्रीतिकर, ए आदित्य.

पांच अनुत्तरविमाननां नाम कहे छे—एक विज
वीजुं वैजयंत, त्रीजुं जयंत, चोथुं अपराजित, पांच
सर्वार्थसिद्ध ए सर्व देवोनुं समचतुरस्र संस्थान जाण
(नरतिरि के) नरतिर्यंचो, एटले मनुष्य अ
तिर्यंच ए वे दंरुकना जीवो (छसंठाणा के०) षट्स
स्थानो, एटले छए संस्थानवाळा घणा जीव आश्र
लाज्ने. अने (विगलिंदि नेरइया के०) विकलेंदियनै
यिकाः, एटले विकलेंद्रियना त्रण दंरुक तथा नारक

एक दंमक मली चार दंमकना जीवो एकज (हुंमा) हुंमकाः, एटले हुंमकसंस्थानवाळा होय. ए उंगः त दंमके संस्थान कह्यां ॥१२॥ हवे पांच स्थावरना ः दंमकना जीवो ठ प्रकारनां संस्थानसहित ठे, रण संस्थानोना आकारना नेदपणाथी तेमनां पण थान कहे ठे.

नाणाविहधयसूई,--बुब्बुह वणवाउतेउ-
अपकाया ॥ पुढवी मसूरचंदा,--कारा
संठाणउं नणिया ॥ १३ ॥

गाथा १३ मीना छूटा शब्दना अर्थ.

णाविह–नानाविध भिन्न भिन्न.	अपकाया–अप्काय.
‥ध्वजा.	पुढवी–पृथ्वीकाय.
‥सोइ.	मसुर–मसुरनी दाल.
बुह–परपोटा.	चंदाकारा–चंद्रमाने आकारे.
‥वनस्पतिकाय.	संठाणओ–संस्थान.
उ–वायुकाय.	भणिया–कह्यां छे.
उ–तेउकाय.	

विस्तारार्थः–(वण वाउ तेउ अपकाया के०)

वनवायु तेजोऽप्कायाः, एटले वनस्पतिकाय, वायुकाय
तेजस्काय अने अप्काय ए चार दंडकना जीवो अनु
क्रमे (नाणा विहधयसुईबुब्बुद्द के०) नाना विधध्व
सुची बुद्बुदाः, एटले भिन्न भिन्न, ध्वजा. सोय अ
जलना परपोटाना आकारे संस्थानवाळा होय. एट
वनस्पतिनुं जुदी जुदी जातनुं, वायुनुं ध्वजाना आका
तेजस्कायनुं सोयना आकारे अने अप्कायनुं पाणीन
परपोटाना आकारे संस्थान जाणवुं. तथा (पुढवी के०
पृथ्वी, एटले पृथ्वीकायना दंडकना जीव (मसूरचंद
कारा के०) मसूरचंद्राकारा, एटले अर्धी मसूरनी दा
(अथवा तुवरनी दाळ) ना आकारवाळी अने चंद्र
जेवा आकारवाळा होय. ए पांच दंडकना जीवो संबं
शरीरनां (संठाणई के०) संस्थानानि, एटले संस्था
ते भगवती प्रमुख सिद्धांतने विषे (भणिया के०
भणितानि, एटले कह्यां छे. चोवीशे दंडके पांच
संस्थानद्वार कह्युं.

हवे छठुं कषायद्वार कहे छे.

सव्वेवि चउकसाया, लेसछग्गं गब्भ-
तिरियमणुएसु ॥ नारयतेऊवाऊ,-
विगला वेमाणिय तिलेसा ॥ १४ ॥

गाथा १४ मीना छुटा शब्दना अर्थ.

सव्वेवि–सर्वे पण.	तेऊ–तेउकाय.
चउकसाया–चार कषायवाला.	वाऊ–वायुकाय.
लेसछग्गं–छ लेश्या.	विगला–विकलेंद्रिय.
गब्भतिरियमणुएसु–गर्भज तिर्यंच अने मनुष्यने विषे.	वेमाणिय–वैमानिक.
नारय–नारकी जीवो.	तिलेसा–त्रण लेश्यावाळा.

विस्तारार्थः– (सव्वेवि के०) सर्वेऽपि, एटले समस्त चोवीशे दंडकोना जीवो पण क्रोध, मान, माया, अने लोभ, ए (चउकसाया के०) चतुःकषायाः, एटले चारे कषाय वाळा होय. ए छठुं कषायद्वार कह्युं.

हवे सातमुं लेश्याद्वार कहे छे. (गब्भतिरियमणुएसु के०) गर्भजतिर्यग्मनुष्ययोः, एटले गर्भज तिर्यंच अने गर्भज मनुष्य, ए बे दंडकने विषे (लेसछग्गं के०) लेश्याषट्कं, एटले छए लेश्या होय, तथा (नारयतेऊ-

वाऊ विकला के०) नारकतेजो वायुविकलाः, एटले नारकीनो एक दंरुक अने तेउकायनो दंरुक तथा वायुकायनो दंरुक अने विकलेंद्रियना त्रण दंरुक, ए छ दंरुकोना जीवो कृष्ण, नील अने कापोत, ए (तिलेसा के०) त्रीलेश्याः, एटले त्रण लेश्याउवाळा होय, तेम सात नारकीमां पहेली अने बीजीमां कापोत, त्रीजीमां उपरना नागमां कापोत अने नीचेना नागमां निल, चोथीमां नील, पांचमीमां नील अने कृष्ण उठीमां अने सातमीमां कृष्ण लेश्या होय. तथा (वेमाणि के०) वैमानिकाः, एटले वैमानिक देवोना एक दंरुकना जीवो पण तेजो, पद्म अने शुक्ल ए त्रण लेश्यावाळा होय. तेमां सोधर्म अने इशानमां तेजोलेश्या त्रण कल्पमां पद्मलेश्या अने लांतकविगेरेमां शुक्कलेश्या होय. ए नव दंरुके लेश्या कही ॥ १४ ॥

जोइसियतेउलेसा, सेसा सवेवि हुंति चउ-
लेसा ॥ इंदियदारं सुगमं, मणुआणं
सत्त समुग्घाया ॥ १५ ॥

गाथा १५ मीना छुटा शब्दना अर्थ.

जोइसिय–ज्योतिष्कनी.	इंदियदारे–इंद्रियद्वार.
तेउल्लेसा–तेजो लेश्या.	सुगमं–सुगम, सहेलुं.
सेसा–बाकीना.	मणुआणं–मनुष्योना.
सव्वेवि–सर्वे पण.	सत्त–सात.
हुंति–होय छे.	समुग्घाया–समुद्घात.
चउलेसा–चार लेश्यावाळा.	

विस्तारार्थः—(जोइसिय तेजोलेसा के०) ज्योतिष्क तेजोलेश्या, एटले ज्योतिष्क देवोना दंडके एक तेजो लेश्या होय, तेजोलेश्यावाळा केटलाक देवो पृथ्वी, जल अने वनस्पतिमां उत्पन्न थाय छे, तेथी केटलोक काल सुधी तेमने तेजोलेश्यानो संभव छे. अने (सेसा के०) शेषाः. एटले शेप रह्या जे दश भवनपतिना दश दंडक, अगीयारमो व्यंतर देवोनो, बारमो पृथ्वीकायनो, तेरमो अपकायनो. चौदमो वनस्पतिकायनो, ए (सवि के०) सर्वे, एटले सर्व चौद दंडकोना जीवो पण कृष्ण, नील, कापोत अने चोथी तेजो, ए (चउलेसा के० (चतुर्लेश्याः, एटले चार लेश्यावाळा (हुंती के०)

नवंति, एटले होय. ए चोवीशे दंरूकोने विषे सातमुं लेश्याद्धार कह्युं.

हवे आठमुं इंडियद्धार कहे छे. (इंदियदारं सु गमं के०) इंद्रियद्धारं सुगमं, एटले ते इंद्रियद्धार सुगम छे, तोपण कांइक विशेष कहीए छीए. स्थावरना पांच दंरूके एक स्पर्शेंडियज होय, अने विकलेंडियना त्रण दंरूकमांथी बेइंडियने एक शरीर, बीजी रसना एटले जीन्न, ए बे इंडियो होय. तथा तेइंद्रियने एक शरीर, बीजी जीन्न, त्रीजी नासिका, ए त्रण इंद्रियो होय. तथा चोरिंद्रियने एक शरीर, बीजी जीन्न, त्रीजी नासिका अने चोथी चक्षु, ए चार इंद्रियो होय. ए पांच स्थावरना पांच अने त्रण विकलेंडियना त्रण मली आठ दंरूके इंद्रियोनो विचार कह्यो.

हवे शेष रह्या जे दश नवनपतिना दश दंरूक, तथा एक व्यंतरनो, एक ज्योतिषीनो अने एक वैमानिकनो मलीने देवोना तेर दंरूक तथा चौदमो गर्नज मनुष्यनो पंदरमो गर्नज तिर्यंचनो अने शोलमो नारकीनो, ए सोल दंरूके शरीर, जीन्न, नासिका, चक्षु

अने कान, ए पांच इंद्रियो होय. ए आठमुं इंद्रियद्वार कह्युं.

हवे नवमुं समुद्घातद्वार कहे छे.

(मणुश्राणं के०) मनुष्याणां, एटले मनुष्यना एक दंडके (सत्त समुग्घाया के०) सप्त समुद्घाताः, एटले वेदनादिक साते समुद्घात होय ॥ १५ ॥

हवे ए साते समुद्घातनां नाम कहे छे.

वेयण कसाय मरणे, वेउव्विय तेयए
य आहारे ॥ केवलि य समुग्घाया,
सत्त इमे हुंति सन्नीणं ॥ १६ ॥

गाथा १६ मीना छुटा शब्दना अर्थ.

वेयण-वेदना.	केवलिय-केवली.
कसाय-कषाय.	समुग्घाया-समुद्घात.
मरणे-मरण.	सत्त-सात.
वेउविय-वैक्रिय.	इमे-ए.
तेयएय-तैजस.	हुंति-होय.
आहारे-आहार.	सन्नीणं-संज्ञीने.

विस्तारार्थः-पहेलो (वेयण के०) वेदना, एटले

पण तेहीज पूर्वोक्त त्रण समुद्घातवाळा होय अने (सन्नीण के०) संज्ञिनां, एटले संज्ञी पंचेंद्रिय गर्भज मनुष्यने तो (ते के०) ते एटले तेहीज पूर्वे कहेला साते समुद्घात होय. आ गाथामां (चेव के०) चेव एव निश्चयार्थमां छे, तथा चकार छे, ते समुच्चयार्थमां छे. ए सर्व वात उंघे कही ॥ १७ ॥

हवे तेज वात आगली गाथाना पूर्वार्ध करी दृढ करे छे.

पण गब्भतिरिसुरेसु, नारयवाऊसु चउर
तिय सेसे ॥ विगलदुदिठी थावर,--
मिछत्ती सेसतियदिठी ॥ १८ ॥

गाथा १८ मीना छुटा शब्दना अर्थ.

पण–पांच.	सेसे–बाकीनाने विषे
गब्भतिरि–गर्भज तिर्यंच अने.	विगल–विकलेंद्रियनो.
सुरेसु–देवताने विषे.	दुदिठी–बे दृष्टि.
नारय–नारकी अने.	थावर–स्थावर.
वाऊसु–वायुकायने विषे.	मिच्छत्ती–मिथ्यादृष्टि.
चऊर–चार.	सेस–बाकीनानी.
तिय–त्रण.	तियदिठी–त्रण दृष्टि.

विस्तारार्थः–(गब्भतिरि सुरेसु के०) गर्भजतिर्य-

मनुष्ययोः, एटले गर्भज तिर्यंचनो एक दंडक अने देवोना तेर दंडक, ए चौद दंडकने विषे एक आहारक अने बीजो केवली ए बे समुद्घात वर्जी बाकीना (पण के०) पंच, एटले पांच समुद्घात होय. तथा (नारय वाउसु के०) नारकवाय्वोः, एटले नारकीनो एक दंडक अने वायुकायनोएक दंडक, ए बे दंडकने विषे एक वेदना, बीजो कषाय, त्रीजो मरण अने चोथो वैक्रिय, ए (चउर के०) चत्वारः, एटले चार समुद्घात होय,अने (सेसे के०) शेषे, एटले शेष रह्या जे एक वायु काय विना बाकीना चार स्थावर जीवोना चार दंडक. तेने विषे एक वेदना, बीजो कषाय अने त्रीजो मरण, ए (तिय के०) त्रयः, त्रण समुद्घात होय. ए चोवीश दंडके सात समुद्घातनुं नवमुं द्वार कह्युं.

हवे दशमुं दृष्टिद्वार कहे छे.

(विगल दुदिट्ठी के०) विकल द्विदृष्टि, एटले विकलेंद्रियना त्रण दंडकने विषे एक तो मिथ्या दृष्टि अने केटलाएक विकलेंद्रिय जीव अपर्याप्तावस्थाए समकिती पण होय, माटे बीजी समयग्दृष्टि, ए बे

दृष्टि होय, तथा (थावर मिछत्ती के०) स्थावर मिथ्यात्विनी, एटले स्थावरना पांच दंडके तेमज संमूर्छिम मनुष्यमां पण एक मिथ्यादृष्टि होय, अने (सेस तिय दिट्ठी के०) शेष त्रिदृष्टि, एटले शेष एटले पूर्वोक्त आठ दंडक मूकीने शेष रह्या जे एक नारकी, एक गर्भज तिर्यंच, एक गर्भज मनुष्यनो अने तेर देवताना मलीने सोल दंडक, तेने विषे सम्यक्त्व, मिथ्यात्व अने मिश्र, ए त्रणे द्रष्टि होय. एमां पण नव ग्रैवेयके एक सम्यक्त्व अने बीजी मिथ्यात्व, ए बे द्रष्टिज लाभे तथा पांच अनुत्तरविमाने एक समकित द्रष्टि लाभे तथा संमुर्छिम तिर्यंचने एक सम्यक्त्व अने बीजी मिथ्यात्व, ए बे द्रष्टि लाभे. ए दशमुं द्रष्टिद्वार कह्युं ।१०

हवे अगीयारमुं चार दर्शननुं द्वार कहे छे.

थावरबितिसु अचक्खु, चउरिंदिसु तदुगं सुए भणियं ॥ मणुआ चउदंसणिणो, सेसेसु तिगं तिगं भणियं ॥ १७ ॥

गाथा १९. मीना छुटा शब्दना अर्थ.

ावर-स्थावर.	भणियं-कह्यां छे.
ा-बेइंद्रिय.	मणुआ-मनुष्यो.
ासु-तेइंद्रियने विषे.	चउदंसणिणो-चार दर्शनवाला.
ाचक्खु-अचक्षुदर्शन.	सेसेसु-बाकीनाने विषे.
उरिंदिसु-चौरिंद्रियने विषे.	तिगं तिगं-त्रण त्रण (दर्शन)
ादुगं-ते बे. (चक्षु अने अचक्षु)	भणियं-कह्यां छे.
ुए-सूत्रने विषे.	

विस्तारार्थः,–(थावर बितिसु के०) स्थावर द्वित्रिषु, एटले पृथ्व्यादिक पांच स्थावरना पांच दंडक तथा बेइंद्रियनो एक दंडक अने त्रींद्रियनो एक दंडक, एवं सात दंडकने विषे एक (अचक्खु के०)अचक्षुः, एटले अचक्षुदर्शन होय, केमके एमां चक्षुरिंद्रिय नथी. तथा (चउरिंदिसु के०) चतुरिंद्रियेषु, एटले चौरिंद्रियने विषे (तदुगं के०) तद्द्विकं, एटले एक चक्षु अने बीजुं अचक्षु ए बे दर्शन (सुए भणियं के०) सुत्र भणितं, एटले सिद्धांतने विषे कह्यां छे, तथा (मणुआ के०) मनुष्याः, एटले गर्भज मनुष्यनो एक दंडक एक चक्षु, बीजुं अचक्षु, त्रीजुं अवधि

अने चोथुं केवल, ए (चउदंसणिणो के०) चतुदर्शनिनः एटले चारे दर्शनवाळा होय. ए नव दंडके दर्शन विवरीने कह्यां. (सेसेसु के०) शेषेषु, एटले शेष रह्या जे तेर देवताना दंडक, एक नारकीनो अने एक पंचेंद्रिय तिर्यंचनो ए पंदर दंडकोने विषे एक चक्षु, बीजुं अचक्षु अने त्रीजुं अवधि, ए (तिगं तिगं के०) त्रिकं त्रिकं, एटले त्रण त्रण दर्शन सिद्धांतोमां (जणियं के०) जणितं, एटले कह्यां छे. ए अगीयारमुं दर्शन द्वार कह्युं ॥ १९ ॥

हवे बारमुं पांच ज्ञाननुं अने तेरमुं त्रण अज्ञाननुं
ए बे द्वार साथे कहे छे.

अन्नाण--नाण--तियतिय, सुर--तिरि--निरए थिरं
अनाणदुगं ॥ नाणन्नाण दु विगले, मणुए पण-
नाणतिअनाणा ॥ २० ॥

गाथा २० मीना छुटा शब्दना अर्थ.

अन्नाण–अज्ञान.
नाण–ज्ञान.
तियतिय–त्रण त्रण

सुर–देवता.
तिरि–तिर्यंच.
निरए–नारकीनेविषे.

थिरे-स्थावरने विषे	विगले-विकलेंद्रियने विषे.
अनाणदुगं-बे अज्ञान	मणुए-मनुष्यने विषे.
नाणन्नाण-ज्ञान अने अज्ञान.	पणनाण-पांच ज्ञान अने.
दु-बे.	तिअनाण-त्रण अज्ञान.

विस्तारार्थः-(सुर तिरिनिरये के०) सुरतिर्यग्निरये, एटले देवताना तेर दंडक तथा पंचेंद्रिय तिर्यंचनो एक दंडक अने नारकीनो एक दंडक एवं पंदर दंडकने विषे मिथ्यादृष्टि जीवने एक मतिअज्ञान, बीजुं श्रुतअज्ञान अने त्रीजुं विभंगज्ञान, ए त्रण अज्ञान होय; अने सम्यग्दृष्टि जीवने एक मतिज्ञान, बीजुं श्रुतज्ञान अने त्रीजुं अवधिज्ञान, ए त्रण ज्ञान होय. ए रीते (अन्नाणनाणतियतिय के०) अज्ञानज्ञान त्रिक त्रिके, एटले अज्ञान त्रण अने ज्ञान पण त्रण होय. तथा एकेंद्रियादिक (थिरे के०) स्थावरे, एटले स्थावर जीवोना पांच दंडकने विषे (अनाणदुगं के०) अज्ञानद्विकं, एटले एक मतिअज्ञान अने बीजुं श्रुतअज्ञान, ए बे अज्ञान होय, केमके स्थावरने समकित नथी, माटे ज्ञान पण नथी जो के सिद्धांतना मते पृ-

थ्वी, अप् अने वनस्पतिकायमां समकितने वमता एवा देवोनी उत्पत्ति थाय छे, त्यारे सास्वादन होवाथी तेओने मति अने श्रुतज्ञान होय छे, परंतु तेनो अहीं अधिकार नथी. तथा (विगले के०) विकले, एटले विकलेंद्रिय जीवना त्रण दंमकने विषे (उ के०) छ, एटले बे (नाणन्नाण के०) ज्ञानाज्ञाने, एटले ज्ञान अने अज्ञान होय. एटले विकलेंद्रियमां नवांतरथी जे जीव सास्वादन समकित लाव्यो होय, तेने अपर्याप्तावस्थाएज एक मतिज्ञान अने बीजुं श्रुतज्ञान, ए बे ज्ञान होय; अने बीजा जीवोने तो सर्व अवस्थाए एक मतिअज्ञान अने बीजुं श्रुतअज्ञान, ए बे अज्ञानज होय; अने (मणुए के०) मनुष्ये, एटले मनुष्यना एक दंमके तो (पणनाण तियनाणा के०) पंचज्ञान त्र्यज्ञाने, एटले मतिज्ञानादिक पांचे ज्ञान होय, तथा मतिअज्ञानादिक त्रण अज्ञान पण होय. ए समस्त मनुष्य आश्रयी जाणवुं. ए चोवीश दंमके बारमुं ज्ञानद्वार अने तेरमुं अज्ञानद्वार, ए बे साथे कह्यां ॥ २० ॥

हवे चौदमुं पंदर योगनुद्वार कहे छे.

इक्कारस सुरनिरए, तिरिएसु तेर पन्नर मणुएसु ॥ विगले चउ पण वाए, जोगतियं थावरे होइ॥ २१ ॥

गाथा २१ मीना छुटा शब्दना अर्थ.

इक्कारस–अगीयार.	विगले–विकलेंद्रियने विषे.
सुर–देवता अने.	चउ–चार.
निरए–नारकीने विषे.	पण–पांच.
तिरिएसु–तिर्यचने विषे.	वाए–वायुकायने विषे.
तेर–तेर.	जोगतियं–त्रण जोग.
पन्नर–पंदर.	स्थावरे–स्थावरने विषे.
मणुएसु–मनुष्यने विषे.	होइ–होय.

विस्तारार्थः–(सुर निरये के०) सुरनिरये, एटले देवताना तेर दंमक अने नारकीनो एक दंमक, एवं चौद दंमकने विषे सत्य मनोयोगादि चार योग मनना अने सत्य वचनयोगादि चार योग वचनना, तथा एक वैक्रिय, बीजो तैजस अने त्रीजो कार्मण, ए त्रण योग कायना मलीने (इक्कारस के०) एकादश, एटले अगीयार योग होय. तथा (तिरिएसु के०) तिर्यक्षु,

एटले तिर्यंचना एक दंडकने विषे एक आहारक
काययोग अने वीजो आहारक मिश्रकाययोग, ए बे
योग वर्जीने बाकीना (तेर के०) त्रयोदश, एटले तेर
योग होय, तथा (मणुएसु के०) मनुष्येषु, एटले मनु-
ष्यना एक दंडकने विषे (पन्नर के०) पंचदश, एटले
पंदर योग सर्वे लाभे तथा (विगले के) विकले एटले विकलें-
द्रियना त्रण दंडकने विषे एक औदारिक काययोग, बी-
जो औदारिक मिश्रकाययोग, त्रीजो कार्मण काययोग
अने चोथो असत्याऽमृषा वचनयोग, ए (चउ के०
चत्वारः, एटले चार योग होय, तथा (वाए के०
वायौ, एटले वायुकायना एक दंडकने विषे एक औ-
दारिक काययोग, बीजो औदारिक मिश्रकाययोग
त्रीजो वैक्रिय काययोग, चोथो वैक्रिय मिश्रकाययोग
अने पांचमो कार्मण काययोग, ए (पण के०) पंच
एटले पांच योग होय. तथा एक वायुकाय वर्जी-
शेष (थावरे के०) स्थावरे, एटले पृथिव्यादिक चार
स्थावरना चार दंडकने विषे एक औदारिक का-
ययोग, बीजो औदारिक मिश्रकाययोग अने त्रीजो

कार्मण काययोग, एवं (जोगतियं के०) योगत्रिकं, एटले त्रण योग (होइ के०) भवति, एटले होय. ए चोवीश दंडके पंदर योगनुं चौदमुं द्वार कह्युं ॥ २१ ॥

हवे पंदरमुं बार उपयोगनुं द्वार कहे छे.

उवउंगा मणुएसु, बारस नव निरय-
तिरियदेवेसु ॥ विगलदुगे पण छक्कं,
चउरिंदिसु थावरे तियगं ॥ २२ ॥

गाथा २२ मीना छूटा शब्दना अर्थ.

उवओगा-उपयोग.	विगलदुगे-विकलद्विकं (बेइंद्रिय अने तेइंद्रियने विषे.)
मणुएसु-मनुष्यने विषे.	पण-पांच.
बारस-बार.	छक्कं-छ.
नव-नव.	चउरिंदिसु-चौरिंद्रियने विषे.
निरय-नारकी.	थावरे-स्थावरने विषे.
तिरिय-(पंचेंद्रिय) तिर्यंच.	तियग-त्रण.
देवेसु-देवताने विषे.	

विस्तारार्थः-(मणुएसु के०) मनुष्येषु, एटले मनुष्यना एक दंडकने विषे (बारस के०) द्वादश, एटले बार (उवउंगा के०) उपयोगाः, एटले उपयोगो होय, तथा (निरय तिरियदेवेसु के०) निरयतिर्यग्देवेषु.

एटले नारकीनो एक दंरूक अने पंचेंड्रिय तिर्यचनो एक दंरूक तथा देवताना तेर दंरूक, ए पंदर दंरूकने विषे पूर्वोक्त वार उपयोगमांथी एक मनःपर्यव-ज्ञान, वीजुं केवलज्ञान अने त्रीजुं केवलदर्शन, त्रण उपयोग टालीने बाकी (नव के०) नव, एटले नव उपयोग होय, तथा (विगलदुगे के०) विकलद्विके, एटले विकलेंड्रियना वेइंड्रिय अने तेइं-ड्रिय, ए वे दंरूकने विषे एक मतिज्ञान, वीजुं श्रुत-ज्ञान, त्रीजुं मतिअज्ञान, चोथुं श्रुतअज्ञान अने पांच-मुं अचक्षुदर्शन ए (पण के०) पंच, एटले पांच उप-योग होय, तथा (चउरिंदिसु के०) चतुरिंड्रियेषु, एटले चौरिंड्रियना दंरूकने विषे पूर्वोक्त पांच उपयोगनी साथे छट्ठुं चक्षुदर्शन मेलीए त्यारे (छक्कं के०) षट्कं, एटले छ उपयोग थाय. संमूर्छिम तिर्य-चने पण ए छ होय. तथा (थावरे के०) स्थावरे, एटले एकेंड्रियादिक पांच स्थावरना पांच दंरूके एक मतिअज्ञान. वीजुं श्रुतअज्ञान अने त्रीजुं अ-चक्षुदर्शन, ए (तियगं के०) त्रयकं. एटले त्रण उ-पयोग होय. तथा संमूर्छिम मनुष्यने मतिअज्ञान,

प्रज्ञान, चक्षुदर्शन अने अचक्षुदर्शन, ए चार उप-
होय; तथा सिद्धना जीवोने एक केवलज्ञान, बी-
केवलदर्शन, ए बे उपयोग होय ॥ २२ ॥ ए चोवीश
क पंदरमुं उपयोगद्वार कह्युं.

–हवे सोलमुं प्रत्येक दंमकने विषे एक समयमां
ला जीव आवी उपजे, तेनी संख्यानुं द्वार तथा
रमुं प्रत्येक दंमकमांथी एक समयमां केटला जीव
वे, तेनी संख्यानुं द्वार, ए बे साथे कहे छे.

संखमसंखा समए, गप्नयतिरिविगल नारय-
सुरा य॥ मणुआ नियम संखा, वणऽणंता
थावर असंखा ॥ २३ ॥

गाथा २३ मीना छुटा शब्दना अर्थ.

खमसंखा–संख्याता अने असंख्याता.
मए–समयने विषे.
र्भयतिरि–गर्भज तिर्यंच.
विगल–विकलेंद्रिय.
नारय–नारकी.
सुरा–देवता.
य–अने.
मणुआ–मनुष्यो.
नियमा–नियमथी, निश्चे.
संखा–संख्याता.
वण–वनस्पतिकाय.
अणंता–अनंता.
थावर–स्थावर.
असंखा–असंख्याता.

विस्तारार्थः—(गप्नयतिरि विगल नारय सुरा के०) गर्भजतिर्यग्विकलनारक सुराः, एटले आ चौदराज लोकमां पण गर्भज तिर्यंचनो एक दंडक तथा विकलेंद्रियना त्रण दंडक तथा नारकीनो एक दंडक अने देवताना तेर दंडक, ए सर्वे मली अढार दंडकना जीव ते (संखमसंखा के०) संख्याताऽसंख्याताः, एटले एक, बे, त्रण, दश, वीश, एम संख्याता अथवा असंख्याता (समए के०) समये, एटले एक समयमांहे उपजता लाभे (य के०) च, एटले तथा (मणुआ के०) मनुष्याः, एटले मनुष्यना एक दंडकना जीव (नियमा के०) नियमात्, एटले नियमथकी एक समयने विषे (संखा के०) संख्याताः, एटले संख्याता जीव उपजता लाभे. ए गर्भज मनुष्य आश्रयी जाणवुं. तथा पांच स्थावर मांहेला (वणऽणंता के०) वनानंताः, एटले वनस्पतिकायना दंडकना अनंता जीव एक समयमां उपजे. तथा एक वनस्पतिकाय विना बाकीना चार (थावर के०) स्थावराः, एटले स्थावरना चार दंडकना जीव एक समयमां असंखा के०) असंख्याः, एटले असं-

यताज जीव उपजे, कारण के " निच्चमसंखो जागो
णंतजीवो चयइए " एटले नित्य चार स्थावरना जी-
मां असंख्यातमो जाग अनंतजीव उपजे, तेथी तेओ
संख्याता के अनंता नथी. ॥ २३ ॥

असन्नी नर असंखा जह उववाए
तहेव चवणेवि ॥ बावीस सग ति दस
वास,-सहस्स उक्किठ पुढवाई ॥ २४ ॥

गाथा २४ मीना छुटा शब्दना अर्थ.

असन्नी नर-असंज्ञी मनुष्यो.	सग-सात.
असंखा-असंख्याता.	ति-त्रण.
जह-जेम.	दस-दश.
उववाए-उपजे.	वास-वर्ष.
तहेव-तेमज.	सहस्स-हजार.
चवणेवि-च्यवनने विषे पण.	उक्किठ-उत्कृष्टी.
बावीस-बावीश.	पुढवाई-पृथिव्यादिकनी.

विस्तारार्थः-तथा मनुष्यना दंडक मांहेला (अ-
सन्नी नर के०) असंज्ञी मनुष्यः, एटले संमूर्छिम म-
नुष्य ते एक समयमां (असंखा के०) असंख्यातः,
एटले असंख्याता उपजे. (जह के०) यथा, एटले

जेम चोवीसे दंमकने विषे एक समयमां (उववाये के०
उपपाते, एटले उपजवामां संख्या कही (तहेव के०
तथैव, एटले तेमज चोवीश दंमकोने विषे (चवणे
के०) च्यवनेऽपि, एटले च्यवनने विषे पण जाणवुं
अर्थात् च्यववानी संख्यानुं द्वार पण एमज कहेवुं.
रीते सोलमुं उपपातद्वार अने सत्तरमुं च्यववानुं द्वार
ए बे द्वार साथे कह्यां.

हवे अढारमुं चोवीशे दंमकने विषे आयुःस्थ
तिना प्रमाणनुं द्वार कहे छे.

(बावीस के०) द्वाविंशतिः, एटले बावीश अ
(सग के०) सप्त एटले सात, (ति के०) त्रीणि
एटले त्रण (दस के०) दश, एटले दश (वाससह
स्स के०) वर्षसहस्राणि, एटले हजार वर्ष सुधी अ
वास शब्द अने सहस्स शब्द बावीसादि प्रत्येक शब्द
साथे जोमवा, एटले बावीस हजार वर्ष, सात हजार व
त्रण हजार वर्ष, अने दश हजार वर्ष, ए (उक्किठ के
उत्कृष्टं, एटले उत्कृष्टी आउखानी स्थिति अनुक्र
पांच स्थावरमांथी एक तेउकाय वर्जीने बाकी (पु

वाई के०) पृथिव्यादीनां, एटले पृथिव्यादिक चार स्थावरोना चार दंडकोनी कहेवी. ते विवरीने कहीए छीए. पृथ्वीकायनी बावीस हजार वर्षनी, अप्कायनी सात हजार वर्षनी, वायुकायनी त्रण हजार वर्षनी अने वनस्पतिकायनी दश हजार वर्षनी आयुःस्थिति जाणवी. ए चार स्थावरनुं आयु कह्युं. ॥ २४ ॥

तिदिणग्गि तिपल्लाउ, नरतिरि सुरनिरयसागर-
तित्तीसा ॥ वंतरपल्लं जोइस, वरिस लक्खा-
हियं पलियं ॥ २५ ॥

गाथा २५ मीना छुटा शब्दना अर्थ.

तिदिण–त्रण दिवस छे आयु जेनुं एवा.	सागर–सागरोपम.
अग्गि–अग्निकाय.	तित्तीसा–तेत्रीश.
तिपल्ला–त्रण पल्योपम.	वंतर–व्यंतरनुं.
आउ–आयुष्यवाळा.	पल्लं–पल्योपम.
नर–मनुष्य अने.	जोइस–ज्योतिषीनुं.
तिरि–तिर्यंच.	वरिस–वर्ष.
सुर–देवता अने.	लक्ख–लाख.
निरय–नारकी.	अहियं–अधिक.
	पलियं–पल्योपम.

[illegible] नामके, नया केडंग्रिम, मेडंग्रिम
[illegible] (निरुपाख्य कं०) [illegible]
[illegible] आप् [illegible]
[illegible] परहंस आर थों [illegible]
[illegible], परहंस [illegible]
[illegible] कं० , [illegible], [illegible]
[illegible] आप्, [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] आप्, [illegible]
[illegible] आप्[illegible] [illegible] ॥ [illegible] ॥

[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible] ॥ [illegible] ॥

दसहसवरिस-दश हजार वर्ष.
ठिई-स्थितिवाळा.
भवणाहिव-भवनपति.
निरय-नारकी.
वितरिया-व्यंतर देवो.

विस्तारार्थः-(पुढवाइ दसपयाणं के०) पृथिव्यादिदशपदानां, एटले पृथ्वीकाय छे आदि जेमां, एवां पृथ्वीकायादिक दश पद, तेमां पांच स्थावरना पांच दंमक, तथा त्रण विकलेंद्रियना त्रण दंमक, अने तिर्यंच पंचेंद्रियनो एक दंमक, तथा मनुष्यनो एक दंमक, एवं दश पदरूप दश दंमकने विषे (जहन्नआउठिई के०) जघन्यायुःस्थितिः, एटले जघन्यथकी आयुनी स्थिति (अंतमुहुत्तं के०) अंतर्मुहूर्त्त एटले एक अंतमुहूर्त्तनी जाणवी, तथा (भवणाहिव निरयवितरीया के०) भवनाधिपनिरयव्यंतरिकाः, एटले अनुक्रमे भवनाधिप ते भवनपतिनां दश दंमक अने निरय नारकीनो एक दंमक, तथा व्यंतर देवोनो एक दंमक, एवं बार दंमकना जीवो (दससहस्सवरिसठिई के०) दशसहस्रवर्षस्थितयः, एटले दश हजार वर्षनी स्थितिवाळा जाणवा ॥२७॥

हवे वैमानिकनी आयुःस्थिति कहे छे.

वेमाणियजोइसिया, पल्लतयठंस आउआ हुंति ॥ सुरनरतिरिनिरएसु छ, पज्जत्ती थावरे चउगं ॥ २८ ॥

गाथा २८ मीना छुटा शब्दना अर्थ.

वेमाणिय–वैमानिक.
जोइसिया–ज्योतिषी.
पल्ल–पल्योपम.
तयट्ठंस–तेनो आठमो भाग.
आउआ–आयुष्यवाळा.
हुंति–थाय छे.
सुर–देवता.
नर–मनुष्य.
तिरि–तिर्यंच.
निरएसु–नारकीने विषे.
छ पज्जत्ती–छ पर्याप्ति.
थावरे–स्थावरने विषे.
चउगं–चार.

विस्तारार्थः–(वेमाणिय जोइसिया के०) वैमानिक ज्योतिष्को, एटले वैमानिक देवो अने ज्योतिषी देवो (पल्लतयठंस आउआ के०) पल्यतदष्टांशायुषो. एटले एक पल्योपम तथा तदष्टांश एटले पूर्वोक्त एक पल्योपमनो अष्टमांश अर्थात् आठमो भाग, एटला जघन्य आयुवाळा (हुंति के०) भवतः. एटले होय छे. ए अढारमुं आयुःस्थितिनुं द्वार कह्युं.

हवे ओगणीशमुं छ पर्याप्तिनुं द्वार कहे छे.

(सुर नरतिरिनिरएसु के०) सुरनरतियग्निरयेषु, टले देवताना तेर दंमक मनुष्यनो एक दंमक, तिर्यंचनो क दंमक अने नारकीनो एक दंमक, एम सोल दंमकनें षे (उपजात्ती के०) षट्पर्याप्ति, एटले उए पर्याप्ति होय, अने (थावरे के०) स्थावरे, एटले पृथिवीकायादिक पांच स्थावरना पांच दंमके एक जाषा अने बीजुं मन- ए बे पर्याप्ति विना बाकी (चउगं के०) चतुष्कं, ए- चार पर्याप्ति होय, अपर्याप्त जीवो पण त्रण पर्याप्ति पुरीकरीनेज मरे छे, ते पहेलां मरता नथी ॥ २७ ॥.

हवे विकलेंद्रिय जीवोने पर्याप्ति कहे छे.

विगले पंचपजत्ती, उद्दिसिआहार होइ सवेसिं ॥ पणगाइपए जयणा, अह सन्नितियं जणिस्सामि ॥ २ए ॥

गाथा २९. मीना दुटा शब्दना अर्थ.

विगले-विकलेंद्रियने विषे.
पंच-पांच.
पजत्ती-पर्याप्ति.
उद्दिसि-छ दिशानो.
आहार-आहार.
होइ-होय.

सव्वेसिं–सर्वने विषे.
पणगाइ–पंचकादि.
पए–पदने विषे.
भयणा–भजना.
अह–हवे.
सन्नितियं–त्रण संज्ञा.
भणिस्सामि–कहीश.

विस्तारार्थः–(विगले के०) विकले, एटले त्रि लेंद्रियने त्रण दंमके एक मनःपर्याप्ति विना बाकी (पंचपजत्ती के०) पंचपर्याप्ति, एटले पांच पर्याप्ति होय ए उगणीशमुं ढ पर्याप्तिनुं द्वार कह्युं,

हवे वीशमुं आहारद्वार कहे छे.

(सव्वेसिं के०) सर्वेषु, एटले सर्वे चोवीशे दंम कोने विषे चार दिशा अने अधोदिशा तथा ऊर्ध्वदिशाए (ढद्दिसिआहार के०) षट्दिशाहारः, एटले ढए दिशानो आहार (होइ के०) नवति, एटले होय, परंतु (पणगाइपए के०) पंजकादिपदे, एटले पृथिव्यादिक पांच स्थावरना पदने विषे (नयणा के०) नजना, एटले नजना जाणवी. एने ढ दिशानो आहार होय पण, अने न पण होय. केमके लोकने अंते रह्या एवा जे सूक्ष्म पांच स्थावर, ते त्रण दिशानो तथा चार

देशानो तथा पांच दिशानो पण आहार ले छे. तथा दंडकविचारनी अवचूर्णीमां कह्यु छे के, लोकनी अंदर रहेला जीवोने पांच दिशानो आहार होय. तथा लोकना निष्कुटोमां रहेला जीवोने त्रण तथा चार दिशानो आहार होय जे शरीरे फरसे, ते उजाहार कहीए; त्वचाए करी फरसे, ते लोमाहार कहीए; कवलादिकनो प्रक्षेपाहार कहीए; तेमां नारकी जीवोने उजाहार अने लोमाहार ए बेउ अहार मनमां चिंतव्या पछी बेउ अमनोज्ञ परिणमे, तथा देवताने उजाहार अने लोमाहार शुभमनोज्ञ परिणमे; एकेंद्रियादिक पांचे थावरने ओजाहार अने लोमाहार होय; तथा त्रण विकलेंद्रिय, चोथा तिर्यंच पंचेंद्रिय अने पांचमा मनुष्य, एमने उजाहार, लोमाहार अने कवलाहार, ए त्रणे आहार होय. ए वीशमुं आहारद्वार कह्युं.

(अह के०) अथ, एटले हवे (सन्नितियं के०) संज्ञात्रिकं, एटले त्रण संज्ञानुं एकवीशमुं द्वार (नणिस्सामि के०) नणिष्यामि, एटले कहीश ॥२ए॥

चउविहसुरतिरिएसु, निरएसु अ दीहकालिगी

सण्णा ॥ विगले हेउवएसा, सन्ना-
रहिया थिरा सव्वे ॥ ३० ॥

गाथा ३० मीना छुटा शब्दना अर्थ

चउविह-चार प्रकारना.
सुर-देवना अने.
तिरिएसु-तिर्यंचने विषे.
य-वली.
निरएसु-नारकीने विषे.
दीहकालिगी-दीर्घकालिकी.
सणा-संज्ञा.
विगले-विकलेंद्रियने विषे.
हेउवएसा-हेतुपदेशिकी.
सन्नारहिया-संज्ञारहित.
थिरा-स्थावर.
सव्वे-सर्वे.

विस्तरार्थः—भवनपति, व्यंतर, ज्योतिषी अ
वैमानिक, ए (चउविह सुरतिरिएसु के०) चतु
सुरतिरश्चोः. एटले चतुर्विध एटले चार प्रकारना दे
तेना तेर दंडके तथा तिर्यंचनो एक दंडक तेने
(य के०) वली (निरएसु के०) निरयेषु. एटले
नारकीनो एक दंडक, ए पंदर दंडके (दीहका
सन्ना के०) दीर्घकालिकी संज्ञा. एटले एक
लिकी संज्ञा होय ए अमुक काम करवुं, अमु
[illegible] हुं अमुक काम करीश. एम अतीत.
[illegible] वर्तमान ए त्रण कालविषयिक ज्ञान
[illegible] ते दीर्घकालिकी संज्ञा कहीए.

(विगले के०) विकले, एटले विकलेंद्रियना त्रण दंमके एक (हेउवएसा के०) हेतूपदेशा, एटले हेतूपदेशिकी संज्ञा होय. एमने जावमन छे माटे, अने कांइक मनोज्ञान सहित वर्तमानकालने विषे इष्ट वस्तुमां प्रवृत्ति अने अनिष्ट वस्तुथी निवृत्तिरूप विषयज्ञान होय, तेने हेतुपदेशीकी संज्ञा कहीए. तथा (थिरा सबे के०) स्थिराः सर्वे, एटले पांचे स्थावर ते (सन्नारहिया के०) संज्ञारहिताः, एटले त्रणे संज्ञाए रहित होय, केमके एने एकज काययोग छे, माटे त्रण संज्ञामांहेली एके संज्ञा न होय ॥ ३० ॥

मणुआण दीहकालिय, दिठीवाउवएसिआ केवि ॥ पज्जपणतिरिमणुअच्चिय, चउविहदेवेसु गछंति ॥ ३१ ॥

गाथा ३१ मीना छुटा शब्दना अर्थ.

मणुआण-मनुष्यना.
दीहकालिय-दीर्घकालिकी.
दिठीवाओवएसिआ-दृष्टिवादोपदेशिकी.
केवि-केटलाएकने, कोइएकने.
पज्जा-पर्याप्ता.
पणतिरि-पंचेंद्रिय तिर्यंच अने.
मणुअ-मनुष्य.
च्चिय-निश्चे.
चउविह-चार प्रकारना.
देवेसु-देवताने विषे.
गच्छंति-जाय छे.

(व्रय के०) चिय, एटले निश्चे (गच्छंति के०) गच्छंति एटले जाय छे. एम देवताना तेर दंडकने विषे गति कही ॥ ३१ ॥

हवे ए देवताना तेर दंडकनी आ गति कहे छे.

संखाउपज्जपणिंदि,--तिरिनरेसु तहेव पज्जत्ते ॥
भूदगपत्तेयवणे, एएसु चिय सुरागमणं ॥३२॥

गाथा ३२ मीना छुटा शब्दना अर्थ.

संखाउ-संख्याता वर्षना आयुष्यवाला.	भु-पृथिवीकाय.
पज्जपणिंदि-पर्याप्ता पंचेंद्रिय.	दग-अपकाय.
तिरि-तिर्यंच.	पत्तेयवणे-प्रत्येक वनस्पतिकाय.
नरेसु-मनुष्यने विषे.	एएसु-ए (पांच) ने विषे.
तहेव-तेमज.	चिय-निश्चे.
पज्जत्ते पर्याप्ता.	सुरागमणं-देवतानुं आगमन (उपजवुं.)

विस्तारार्थः-असंख्याता वर्षना आयुष्यवाला युगलिया टालीने शेष (संखाउ पज्जपणिंदितिरिनरेसु के०) संख्यातायुः पर्याप्त पंचेंद्रियतिर्यग्नरयोः, एटले संख्याता वर्षना आयुवाला एवा पर्याप्तपंचेंद्रिय एटले पर्याप्ता पंचेंद्रिय एवा एक तिर्यंच अने बीजा म-

कहे छे. संमूर्छिम तिर्यंच पंचेंद्रिय पहेला नरक पर्यंत जाय. भुजपरिसर्प वीजा नरक पर्यंत जाय. खेचर त्रीजा नरक पर्यंत जाय. चतुष्पद सिंह प्रमुख चोथा नरक पर्यंत जाय. उरःपरिसर्प पांचमां नरक पर्यंत जाय. स्त्री छठा नरक पर्यंत जाय. मनुष्य अने मत्स्य सातमा नरक पर्यंत जाय.

हवे कइ नारकीना जीव क्यां आवी उपजे ? ते कहे छे–सातमा नरकनो नीकल्यो जीव गर्भज तिर्यंचमांहे आवे, अने समकित पण पामे. छठा नरकनो नीकल्यो जीव गर्भज तिर्यंच अने गर्भज मनुष्यमां जाय, अने देशविरतिपणुं पामे, परंतु सर्वविरतिपणुं न पामे. तथा पांचमा नरकनो नीकल्यो जीव गर्भज मनुष्य थाय, अने सर्वविरतिपणुं पामे, परंतु केवल न पामे. चोथा नरकनो नीकल्यो जीव गर्भज मनुष्य थाय, अने केवलज्ञान पामे तो पामे, परंतु ते तीर्थंकर न थाय. त्रीजा नरकनो नीकल्यो जीव गर्भज मनुष्य थाय अने तीर्थंकर पण थाय, परंतु वासुदेव अथवा बलदेव न थाय. तथा वीजा नरकनो नीकल्यो जीव मनुष्य

थाय, तेमज वासुदेव, बलदेव पण थाय, परंतु चक्रवर्त्ति न थाय. तथा पहेला नरकनो नीकल्यो जीव चक्रवर्त्यादिक समस्त पदवी पामे. ए नरकनुं गत्यागतिद्वार कह्युं ॥ ३३ ॥

हवे पृथिवी, अप् अने वनस्पति ए त्रण दंडकना जीवोनुं आगति तथा गतिनुं द्वार कहे छे–

पुढवी आउवणस्सइ,–मज्झे नारयविवज्जिया जीवा ॥ सव्वे उववज्जंति, नियनिय कम्माणुमाणेणं ॥ ३४ ॥

गाथा ३४ मीना छुटा शब्दना अर्थ.

पुढवी–पृथिवीकाय.	जीवा–जीवो.
आउ–अप्काय.	सव्वे–सर्वे.
वणस्सइ–वनस्पतिकाय.	उववज्जंति–उपजे.
मज्झे–मध्ये, मांहे.	नियनिय–पोतपोतानां.
नारय–नारकी.	कम्माणुमाणेणं–कर्मना अनुमाने करीने
विवज्जिया–वर्जीने.	

विस्तारार्थः–एक (पुढवी आउवणस्सइमज्झे के०)

नीकल्या जीवनुं (तेऊवाऊसु के०) तेजोवाय्वोः, ए टले तेउकाय अने वायुकायने विषे आवी! (उववाउ के० उपपातः, एटले उपजवुं थाय. ए तेउकाय अने वायु कायनी आगति कही ॥ ३५ ॥

हवे तेउकाय अने वायुकायनी गति कहे छे.

तेऊवाऊगमणं, पुढवीपमुहम्मि होइ पयन-
वगे ॥ पुढवाइठाणदसगा, विगलाइतियं
तिहिं जंति ॥ ३६ ॥

गाथा ३६ मीना छुटा शब्दना अर्थ.

तेऊ–तेऊकाय.
वाऊ–वायुकायनुं.
गमणं–गमन, जवुं.
पुढवीपमुहम्मि–पृथिवी प्रमुख.
होइ–थाय छे.
पयनवगे–नव पदने विषे.
पुढवाइ–पृथिव्यादिक.
ठाण–स्थानक.
दसगा–दशमां रहेला.
विगलाइ–विकलादि.
तियं–तिक.
तिहिं–तेहीज (दश दंडकमां).
जंति–जाय.

विस्तारार्थः–(तेऊ वाउगमणं के०) तेजो वा गमनं, एटले एक तेजस्काय, बीजा वायुकाय ए व दंडकना जीवोनुं गमन ते जवुं, अर्थात् तेउकाय अने

वायुकायना जीवोनुं च्यवीने कया दंडकने विषे जइ उपजवुं थाय ? ते कहे छे. (पुढवीपमुहम्मि के०) पृथिवीप्रमुखे, एटले पृथिव्यादिक पांच स्थावर अने त्रण विकलेंद्रिय तथा एक तिर्यंच पंचेंद्रिय. ए सर्व मली (पयनवगे के०) पदनवके, एटले नव पदने विषे उपजवुं (होइ के०) जवति, एटले थाय छे. ए रीते तेउकाय अने वायुकायनी गति तथा आगति कही.

हवे पण विकलेंद्रियनी आगति अने गति मली वे द्वार साथे कहे छे.

(पुढवाइदसपएहिं ...दसगा के०) पृथिव्यादिस्थानद-शगाः, एटले पृथिव्यादिक पांच स्थावर अने त्रण विकलेंद्रिय, एवं आठ थया, तथा नवमा तिर्यंच पंचेंद्रिय अने दशमा मनुष्य, ए दश स्थानकना जीव च्यवीने विकलेंद्रियने विषे आवे, अने (विगलाइतियं के०) विकलादित्रिकं, एटले ए त्रणे विकलेंद्रियवाला जीव मरीने (तिहिं के०) तेषु, एटले तेहीज दश दंडकमां (जंति के०) याति, एटले जाय. ए विक-लेंद्रियनां आगति तथा गति नामकवे द्वार कह्यां ।३६।

हवे गर्भज तिर्यंच तथा मनुष्य, ए वे दंडकवाला जीवोनो गति अने आगति कहे छे.

नीकल्या जीवनुं (तेऊवाऊसु के०) तेजोवाय्वोः, ए-टले तेउकाय अने वायुकायने विषे आवी (उववाउ के०) उपपातः, एटले उपजवुं थाय. ए तेउकाय अने वायु-कायनी आगति कही ॥ ३५ ॥

हवे तेउकाय अने वायुकायनी गति कहे छे.

तेऊवाऊगमणं, पुढवीपमुहम्मि होइ पयन-वगे ॥ पुढवाइठाणदसगा, विगलाइतियं तिहिं जंति ॥ ३६ ॥

गाथा ३६ मीना छुटा शब्दना अर्थ.

तेऊ–तेऊकाय.
वाऊ–वायुकायनुं.
गमणं–गमन, जवुं.
पुढवीपमुहम्मि–पृथिवी प्रमुख.
होइ–थाय छे.
पयनवगे–नव पदने विषे.
पुढवाइ–पृथिव्यादिक.
ठाण–स्थानक.
दसगा–दशमां रहेला.
विगलाइ–विकलादि.
तियं–तिक.
तिहिं–तेहीज (दश दंडकमां).
जंति–जाय.

विस्तारार्थः–(तेऊ वाउगमणं के०) तेजो वायु-गमनं, एटले एक तेजस्काय, बीजा वायुकाय ए बे दंडकना जीवोनुं गमन ते जवुं, अर्थात् तेउकाय अने

ायुकायना जीवोनुं च्यवीने कया दंडकने विषे जइ उपजवुं थाय ? ते कहे छे. (पुढवीपमुहम्मि के०) पृथिवीप्रमुखे, एटले पृथिव्यादिक पांच स्थावर अने त्रण विकलेंद्रिय तथा एक तिर्यंच पंचेंद्रिय. ए सर्व मली (पयनवगे के०) पदनवके, एटले नव पदने विषे उपजवुं (होइ के०) जवति, एटले थाय छे. ए रीते तेउकाय अने वायुकायनी गति तथा आगति कही.

हवे त्रण विकलेंद्रियनां आगति अने गति मली ए द्वारसाथे कहे छे.

(पुढवाइदसपयणा के०) पृथिव्यादिस्थानदशगाः, एटले पृथिव्यादिक पांच स्थावर अने त्रण विकलेंद्रिय, एवं आठ थया, तथा नवमा तिर्यंच पंचेंद्रिय अने दशमा मनुष्य, ए दश स्थानकना जीव च्यवीने विकलेंद्रियने विषे आवे, अने (विगलाइतियं के०) विकलादित्रिकं, एटले ए त्रणे विकलेंद्रियवाला जीव मरीने (तिहिं के०) तेषु, एटले तेहीज दश दंडकमां (जंति के०) याति, एटले जाय. ए विकलेंद्रियनां आगति तथा गति नामकवे द्वार कह्यां ।३६।

हवे गर्भज तिर्यंच तथा मनुष्य, ए बे दंडकवाला जीवोनो गति अने आगति कहे छे.

गमणागमणं गब्भय,--तिरियाणं, सय-
लजीवठाणेसु ॥ सव्वठ जंति मणुआ,
तेऊवाऊर्हिं नो जंति ॥३७॥

गाथा ३७ मीना छुटा शब्दना अर्थ.

गमण-गमन, जवुं.	सव्वछ-सर्वत्र.
आगमणं-आगमन, आववुं,	जंति-जाय छे.
गब्भयतिरियाणं-गर्भज तिर्यंचनुं.	मणुआ-मनुष्यो.
सयल-सघला.	तेऊ-तेउकाय.
जीवठाणेसु-जीवनां स्थानकने विषे.	वाऊर्हि-वायुकाय थकी.
	नो जंति-न आवे.

विस्तारार्थः-(गब्भयतिरियाणं के०) गर्भजति-र्थां, एटले गर्भज तिर्यंचनुं (गमणागमणं के०) गमनागमने, एटले जवुं अने आववुं, ते (सयलजीवठाणेसु के०) सकलजीवस्थानकेषु, एटले सघला जीवनां स्थानकने विषे होय; अर्थात् चोवीशे दंडकने विषे होय. ए पंचेंद्रिय तिर्यंचनी गति तथा आगति कही. हवे मनुष्यनी गति तथा आगति कहे छे. (मणुआ के०) मनुष्याः, एटले मनुष्यना दंडकवाला जीव स

ने (सवह्न के०) शर्वत्र, एटले चोवीशे दंरुकमां जंति के०) यांति, एटले जाय ठे, मूल गाथामां सवत्थ ' पदना सामर्थ्यथी चोवीश दंरुकना जीवोमां काल, क्षेत्र अने संघयणनो योग थतां सिद्धिमां पण जाय, जो च्यवीने मनुष्यमां आवे, तो तेउकाय अने वाउकाय शिवाय वावीशमांथी आवे. अने (तेऊवाऊहिं के०) तेजोवायुभ्यां, एटले तेउकाय अने वायुकाय थकी जीव च्यवीने मनुष्यना दंरुकमां (नो जंति के०) नो यांति, एटले न जाय. एटले तेउकाय अने वायुकाय विना वाकी सर्वे वावीशे दंरुकना जीव च्यवीने मनुष्यमांहे आवे.

हवे चोवीशे दंरुके जीवोना (५६३) नेद वतावे ठे. तेमां प्रथम (५६३) जीवोना नेद कही देखाडे ठे. पृथ्वी, अप्, तेज अने वायु, ए चार सूक्ष्म अने चार वादर मली आठ नेद थया. तथा जे एक शरीरने विषे अनंता जीव होय. तेने साधारण वनस्पतिकाय कहीए. वीजो जे एक शरीरने विषे एक जीव होय. तेने प्रत्येक वनस्पतिकाय कहीए. त्रीजो निगो-

दने सुक्ष्म वनस्पतिकाय कहीए. ए त्रण भेद वनस
तिना पूर्वोक्त आठ भेद साथे मेलवतां अगीयार भे
थाय. तेनी साथे बेइंद्रिय, तेइंद्रिय अने चौरिंद्रि
ए त्रण विकलेंद्रिय मेलवीए, त्यारे चौद भेद थाय.
चौद पर्याप्ता अने चौद अपर्याप्ता मली अठयावी
भेद थया. तथा जलचर, स्थलचर, खेचर, उरःपरि
सर्प अने भुजपरिसर्प, ए पांच गर्भज अने पांच संमृ
र्छिम मेलवीए, त्यारे दश थाय. ते वली दश पर्याप्त
अने दश अपर्याप्ता मली वीश भेद पंचेंद्रिय तिर्यचना
थया. ते पूर्वोक्त अठयावीश भेद साथे मेलवतां अड
तालीश भेद तिर्यचना थाय.

तथा रत्नप्रभादिक सात नारकीना पर्याप्ता अने
अपर्याप्ता भेदे चौद प्रकारे नारकीना जीव थाय, ते
पुर्वोक्त ४० साथे मेलवतां बासठ भेद थया.

तथा पांच भरत, पांच ऐरवत अने पांच महा
विदेह मली पंदर क्षेत्र कर्मभुमिना मनुष्यनां, अने
पांच हिमवंत, पांच हिरण्यवंत, पांच हरिवर्ष, पांच
रम्यकवर्ष, पांच देवकुरु अने पांच उत्तरकुरु, ए त्रीश

क्षेत्र अकर्मभूमिनां मनुष्यनां तथा छप्पन अंतरद्वीपनां मली (१०१) भेदे गर्भज पर्याप्ता अने (१०१) भेदे गर्भज अपर्याप्ता तथा १०१ भेदे संमूर्छिम मली (३०३) भेद मनुष्यना ते पूर्वोक्त बासठ साथे मेलवतां ३६५ भेद थया.

तथा पुर्वे कहेला नवाणुं प्रकारना देवताने पर्याप्ता अने अपर्याप्ता भेदे करीए त्यारे (१९८) भेद देवोना थाय, ते पूर्वोक्त (३६५) साथे मेलवतां (५६३) भेद जीवना थाय.

हवे (५६३) भेदनी चोवीश दंडके गति अने आगति कहे छे.

१ तेमा ते प्रथम सात नरकना दंडकने विषे गति अने आगति कहे छे. पंदर भेदवाला कर्मभूमिना मनुष्य अने जलचर, स्थलचर, खेचर, उरःपरिसर्प अने भुजपरिसर्प, ए पांच गर्भज अने पांच संमूर्छिम मली पचीश भेदनी आगति पहेला नरकने विषे जाणवी. हवे पहेला नरकथी नीकल्या जीवनी गति कहे छे. पहेला नरकवाला जीव पंदर कर्मभूमिना

मनुष्य अने पांच गर्भज तिर्यंच मली वीश पर्याप्ता
अने वीश अपर्याप्ता एवं चालीश भेदमां आवी अवतरे,
ते गति जाणवी.

२ बीजा नरके पंदर कर्मभूमिना मनुष्य अने पांच
गर्भज तिर्यंच मली वीश भेदना जीव आवे, ते आग-
ति जाणवी, अने ए बीजा नरकथी नीकळेला जीव
एज पूर्वोक्त वीश पर्याप्ता अने वीश अपर्याप्ता मली
चालीश भेदना जीवोमां आवी उपजे, ते गति जाणवी.

३ त्रीजा नरकने विषे पंदर कर्मभूमिना मनुष्य
तथा जलचर, स्थलचर, खेचर अने उरःपरिसर्प, ए
ओगणीश भेदना जीव आवी उपजे, ते आगति जाण
अने त्रीजा नरकथी नीकळेला जीव पंदर कर्म
मनुष्य तथा पांच गर्भज तिर्यंच मली वीश
र्याप्ता तथा वीश अपर्याप्ता एवं चालीश भेदना जी
मां आवी उपजे, ते गति जाणवी.

४ चोथा नरकने विषे ... रसर्प,
तथा जलचर, स्थलचर अ...

नेदना जीव आवी उपजे, ते आगति जाणवी, अने चोथा नरकथी नीकलेला जीव पंदर कर्मनूमिना मनुष्य अने पांच जातिना गर्भज तिर्यंच मली वीश पर्याप्ता अने वीश अपर्याप्ता एवं चालीश नेदना जीवोमां आवी उपजे, ते चोथा नरकना जीवोनी गति जाणवी.

५ पांचमा नरकने विषे पंदर कर्मनूमिना मनुष्य तथा जलचर अने उरःपरिसर्प मली सत्तर नेदना जीव आवे, ते आगति जाणवी, अने ए पांचमा नरकथी नीकलेला जीव पंदर कर्मनूमिना मनुष्य अने पांच जातिना गर्भज तिर्यंच एवं वीश पर्याप्ता अने वीश अपर्याप्ता मली चालीश नेदना जीवोमां आवी उपजे, ते पांचमा नरकना जीवोनी गति जाणवी.

६ ठठा नरकने विषे पंदर कर्मनूमिना मनुष्य अने जलचर मली सोल नेदवाला जीव आवी उपजे, ते आगति जाणवी, अने ठठा नरकथी नीकलेला जीव पंदर कर्मनूमिना मनुष्य अने पांच गर्नज तिर्यंच मली वीश पर्याप्ता अने वीश अपर्याप्ता एवं चालीश नेदना जीवोमां आवी उपजे, ते ठठी नरकना जीवोनी गति जाणवी.

७ सातमा नरकने विषे पंदर कर्मभूमिना मनुष्य अने जलचर मली सोल भेदना जीव आवी उपजे, ते आगति जाणवी, अने सातमा नरकथी नीकलेला जीव ते जलचर, स्थलचर, खेचर, उरःपरिसर्प अने भुजपपरिसर्प, ए पांच जातिना गर्भज तिर्यंचनां (पर्याप्ता अने अपर्याप्ता मली दश भेद समजवा) आवी उपजे, ते गति जाणवी. ए सात नरकनी आगति अने गति कही.

हवे देवोनी गति अने आगति कहे छे. तेमां प्रथम दश जातिना भवनपति, सोल जातिना व्यंतर, पंदर जातिना परमाधामी अने दश प्रकारना तिर्यग्जृंभक, ए एकावन जातिना देवोने विषे एकसो अगीयार जातिना जीवो आवी उपजे, तेमां (१०१) भेदवाला तो मनुष्य अने पांच गर्भज तिर्यंच जाणवा. तथा पांच संमूर्छिम तिर्यंच मली (१११) भेदनी आगति जाणवी. तथा एज एकावन जातिना देवोमांथी नीकलेला जीव छेंतालीश भेदमां जाय [illegible] नाम कहे छे. तेमां पंदर कर्मभूमिना मनुष्य, [illegible] जातिना

अंतरद्वीप अने एक नारकी, एवं १०८ पर्याप्ता तथा १०८ अपर्याप्ता मली २१६ थया. तेनी साथे १७९ पूर्वना नेलतां ३९५ नेद थया. तेमां एनी गति जाणवी. तथा गर्नज तिर्यंच पंचेंडियमां २६७ नेदना जीव आवे, तेनां नाम कहे ने. तेमां पूर्वे कहेला १७९ नेद, तथा पंदर परमाधामी, दश नवनपति, सोल व्यंतर, दश तिर्यग्जृंनक, दश ज्योतिषी, त्रण किल्बिषीया, नव लोकांतिक अने सौधर्मथी मांमीने सहस्रार पर्यंत आठ देवलोकना देवो मली ८१ नेद देवलोकना तथा सात नारकी एवं ८८ नेद पूर्वोक्त १७९ साथे मेलवीए, त्यारे २६७ नेद थाय. तथा ए गर्नज तिर्यंचमांथी नीकल्या जीव ते ५२७ नेदमां जाय, ते कहे ने. तेमां १७९ पूर्वे कहेला अने बीजा पण पूर्वे कहेला देवताना ८१ नेद अने सात नारकीना सात नेद मलीने अठ्याशी नेदना [illegible] ए तथा अपर्याप्ता करीए, त्यारे ८६ [illegible] तथा त्रीश अकर्मनूमि अने छप्पन [illegible] मनुष्यने पर्याप्ता तथा [illegible]. तेने पूर्वोक्त १७९

तथा १७८नी साथे मेलवीए, त्यारे ५२७ भेद थाय, ए जलचर जीवो आश्रयी जाणवा.

हवे ए गर्भज तिर्यंचना पांच भेद विवरीने कहे छे. तेमां प्रथम उरःपरिसर्पने विषे २६७ भेदना जीव आवे, अने सातमां तथा छठा मली बे नरकना पर्याप्ता तथा अपर्याप्ताना चार भेद पूर्वोक्त ५२७ मांथी वर्जीए, त्यारे शेष ५२३ भेदमां एनी गति जाणवी, तथा स्थलचरनी २६७ भेदनी आगति अने सातमा, छठा तथा पांचमा, ए त्रण नरकना पर्याप्ता अपर्याप्ता मली छ भेद ५२७ मांथी वर्जतां शेष ५२१ भेदने विषे गति जाणवी. तथा खेचरनी ५२७ भेदनी आगति अने सातमां, छठा, पांचमा अने चोथा. ए चार नारकीने पर्याप्ता अपर्याप्ता करतां आठ भेद थाय. ते ५२७ मांथी वर्जीए, त्यारे शेष ५१९ भेदने विषे एनी गति जाणवी. तथा भुजपरिसर्पना २६७ भेदनी आगति अने सातमा, छठा, पांचमा चोथा अने त्रीजा. ए पांच नारकीना पर्याप्ता अने अपर्याप्ता मली दश भेद ५२७ मांथी वर्जीए, त्यारे शेष ५१७ भेदने विषे एनी गति जाणवी.

; तिर्यचना ४८ भेदनी गति आगति कही. एवं
[illegible] ४८ भेद थया.

हवे मनुष्यना ३०३नी गति आगति कहे छे.
तेमां प्रथम संमूर्छिम मनुष्यने विषे १७१ भेदना जीव
आवे, तेना नाम कहे छे. पंदर कर्मभूमिना मनुष्यना
पर्याप्ता अने अपर्याप्ता मळी त्रीस भेद थाय, अने तेउकाय
तथा वाउकायना सूक्ष्म तथा बादर अने ते बेनां प-
र्याप्ता तथा अपर्याप्ता करीए, त्यारे आठ भेद थाय.
ए तिर्यचना अडतालीस भेदमांथी वर्जीए. बाकी चा-
लीस भेद तिर्यचना, तथा १०१ संमूर्छिम मनुष्यना
मळीने १७१ भेदना जीव संमूर्छिम मनुष्य मध्ये आवे,
अने ए संमूर्छिम मनुष्यमांथी नीकळीने तेउकाय तथा
वायुकायना आठ भेद मुकी पूर्वोक्त १७९ भेदमां
जइ उपजे.

हवे पंदर कर्मभूमिना गर्भज मनुष्यने विषे २७६
भेदना जीव आवी उपजे, तेनां नाम कहे छे. तेमां
पंदर कर्मभूमिना पर्याप्ता अने अपर्याप्ता मळी त्रीश
भेद, तथा तेउ अने वायुना आठ भेद वर्जीने शेष

जाणवा. ते थकी २ बादर अग्निकायिया जीव अधिक, ते थकी ३ वैमानिक देवता अधिक, ते थकी ४-१३ जवनपति देवो संबंधी दश दंमकना जीव अधिक, ते थकी १४ सात नारकीना जीव अधिक, ते थकी १५ व्यंतरिक देवो अधिक, ते थको १६ ज्योतिषी देवो अधिक, ते थकी १७ चं।रिंड्रिय जीव अधिक, ने थकी १८ पंचेंड्रिय तिर्यंच जीव अधिक, ते थकी १९ बेइं-ड्रिय जीव अधिक, ते थकी २० तेइंद्रिय जीव अधिक, ते थकी २१ पृथिवीकायिया जीव अधिक, ते थकी २२ अप्कायिया जीव अधिक ॥ ३९ ॥ ते थकी २३ वायुकायिया जीव अधिक, ते थकी २४ वनस्पतिका-यिया जीव अधिक, निश्चये ए एक एक थकी अनु-क्रमे अधिक अधिक होय. ए चोवीश दंमके अल्पब-हुत्वद्वार कह्युं.

हवे ग्रंथकर्त्ता पोते ग्रंथ पूर्ण करता थका श्रीजि नेश्वरनी स्तुति करे छे. (जिणा के०) हे जिनाः, एटले अहो तीर्थंकर जगवंतो ! (इमे के०) इमे, एटले चोवीश दंमकोने विषे नमवाल्प जे (ताचा के०)

जावाः, एटले जावो ते (सव्वेवि के०) सर्वेऽपि, एटले सर्वे पण (मए के०) मया, एटले मारे जीवे (अणंतसोपत्ता के०) अनंतशः प्राप्ताः, एटले अनंति वार पाम्या ॥४०॥

संपइ तुम्ह भत्तस्स, दंमगपयभमण-
भग्गहिययस्स ॥ दंमतियविरयसुलहं,
लहु मम दिंतु मुरकपयं ॥ ४१ ॥

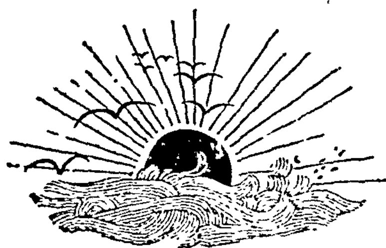
गाथा ४१ मीना छुटा शब्दना अर्थ.

संपइ–संमति, हमणां.	दंडतिय–त्रण दंड.
तुम्ह–तमारा.	विरय–विरमवे करीने.
भत्तस्स–भक्तना.	सुलहं–सुलभ.
दंडगपय–दंडकपद.	लहु–शिघ्र.
भमण–भ्रमण करवुं ते.	मम–मुजने.
भग्गहियपस्स–भग्न थयुं छे हृदय जेनुं.	दिंतु–आपो.
	मुक्खपयं–मोक्षपद.

विस्तारार्थः–माटे हे जिनेश्वरो ! (संपइ के०) संप्रति, एटले सांप्रत काले हमणां (दंमगपय भमण- भग्गहियस्स के०) दंमकपदभ्रमणभग्नहृदयस्य, एटले

अथवा रचना करी आ गाथामां जणावेला श्री जि
हंसनामा आचार्य खरतरगछमां श्रीजिनचंद्रसूरि प
तेमनी पाटे थएला प्रसिद्ध छे. ॥ ४२ ॥ इति श्री
रुकप्रकरणं बालावबोधसहितं संपूर्णम् ॥

॥ श्रीलघुसंग्रहणी प्रकरण बालावबोध सहितप्रारंजः ॥

ग्रंथना प्रारंजमां सूत्रकार श्री हरिजद्रसूरिआचार्य जगवानने नमस्कार करवारूप मंगल गाथा कहे छे.

नमिय जिणं सवन्नूं, जगपुज्जं जगगुरुं महावीरं ॥ जंबुद्दीवपयत्थे, वुच्छं सुत्ता सपरहेउं ॥ १ ॥

गाथा १ लीना छूटा शब्दना अर्थ.

नमिय–नमस्कार करीने.
जिणं–श्री जिनेश्वर देवने.
सव्वन्नुं–सर्वज्ञ.
जगपुज्जं–त्रण जगतने पूज्य.
जगगुरुं–त्रण जगतना गुरु.
महावीरं–महावीर स्वामीने.
जंबुदीव–जंबूद्वीपने विषे रहेला.
पयत्थे–पदार्थो.
वुच्छं–कहीश.
सुत्ता–सूत्रथकी.
सपरहेउं–स्वपर हेतुए.

विस्तारार्थः–(जगपुज्जं के०) जगत्पूज्यं, एटले त्रण जगतने पूज्य, (जगगुरुं के०) जगद्गुरुं, एटले त्रण जगतना गुरु अने (सवन्नुं के०) सर्वज्ञं एटले सर्वज्ञ एवा (जिणं के०) जिनं, एटले श्री जिनेश्वर देव जे श्री (महावीरं के०) महावीरं, एटले महावीर

स्वामी ते प्रत्ये (नमिय के०) नमस्कार करीने (जंबुद्दीवपयत्थे के०) जंबूद्वीपपदार्थान्, एटले जंबूद्वीपने विषे रहेला एवा जे शाश्वता पदार्थो, तेने (सुत्ता के०) सुत्वान्. एटले सूत्रथकी जाणीने (सपरहेउं के०) स्वपरहेतो, एटले पोताना तथा परना हेतुए (वुच्छं के०) वक्ष्यामि. एटले हुं हरिभद्रसूरि कहीश.

हवे जे पदार्थो कहेवाना छे, तेनां द्वार गाथाए करी कहे छे.

खंडा जोयणवासा. पव्वयकूडा य तित्थसेढीओ ॥
विजयद्दहसलिलाओ, पिंडेसिं होइ संघयणी ॥२॥

गाथा २ जीना छूटा शब्दना अर्थ.

खंडा–खंडुआ.	सेढीओ–श्रेणिओ.
जोयण–जोजन.	विजय–विजय.
वासा–क्षेत्रो.	द्दह–द्रह.
पव्वय–पर्वत.	सलिलाओ–नदीओ.
कूडा–शिखरो.	पिंडेसिं–समुदाये करीने.
य–अने.	होइ–थाय.
तित्थ–तीर्थो.	संघयणी–संग्रहणी.

विस्तारार्थः—प्रथम जंबूद्वीपनो एक लाखजोजननो नहीं नहीं कहेला [illegible] (खंडा के०) खंडानि, एटले खांडु-

आ आ जंबूद्वीपमां छे? बीजुं(जोयण के०) योजनवर्षाणि, एटले योजननुं प्रमाण, केटलुं छे ? त्रीजुं भरतादिक वासक्षेत्र केटलां छे ? चोथुं वैताढयादिक) पव्वय कूडा के०) पर्वत कूटानि, एटले पर्वत केटला छे ? पांचमुं ते पर्वतोना उपर कूट एटले शिखरो केटलां छे ? (य के०) एटले वली छठुं मागधादिक (तित्थ सेढीओ के०) तीर्थश्रेयणः, एटले तीर्थो केटलां छे ? सातमुं वैताढ्यादिक पर्वत उपर रहेली विद्याधरो तथा आभियोगिक देवानी श्रेणिउं केटली छे ? आठमुं कच्छादिक (विजय द्दहसलिलाओ के०) विजयद्रहसलिलाः, एटले विजय केटलां छे ? नवमुं पद्मद्रहादिक द्रह केटला छे ? दशमुं गंगा सिंधु प्रमुख नदीउं केटली छे ? ते कहेवाशे. ए रीते ए दश पद अथवा दश द्वारने (पिंडेसिं के०) पिंडैः, एटले एकठा करवे करीने एटले एना समुदाये करीने आ (संघयणी के०) संग्रहणी, एटले संग्रहिणी नामे प्रकरण (होइ के०) भवति, एटले थाय ॥ २ ॥

हवे जेवो उद्देश तेवो निर्देश, ए न्याय वडे प्रण गाथावडे प्रथम जंबुद्वीपना खांडभानुं द्वार कहे छे.

णउअसयं खंमाणं, जरहपमाणेण जाइए लक्खे ॥ अहवा णउयसयगुणं, जरहपमाणं हवइ लक्खं

गाथा ३ त्रीजीना छुटा शब्दना अर्थ.

णउअसयं—एकसो ने नेवुं.
खंडाणं—खांडुआ.
भरहपमाणेण—भरतक्षेत्रना प्रमाणे.
भाइए—भागाकार करीए.
लक्खे—लाख.
अहवा—अथवा.
णउणसयगुणं—एकसो ने नेवुं गणुं.
भरहपमाणं—भरतक्षेत्रनुं प्रमाण.
हवइ—थाय.
लक्खं—लाख.

विस्तारार्थः—आ जंबूद्वीप ते (लक्खे के०) लक्षे, एटले एक लाख योजननो छे, ते(ने) पांचसें छवीश योजन अने छ कलानुं घनुष्याकारे (जरहपमाणेण के०) जरतक्षेत्रनुं प्रमाण छे, तेणे करीने (जाइए के०) जाजिते, एटले जांजीए एटले जागाकार करीए, तो (णउअसयं खंमाणं के०) नवतिशतं खंमानां, एटले एकसो ने नेवुं खांमुआ थाय. (अहवा के०) अथवा, (णउयसय गुणं के०) नवतिशतगुणं, एटले एकसो नेवुं गणु (जरहपमाणं के०) जरतक्षेत्रनुं प्रमाण करीए, एटले पांचसें छवीश योजन ने छ कलाने एकसो ने नेवुंथी गुणीए तो (लक्खं के०) लक्षं, एटले एक लाख योजन (हवइ के०) जवति, एटले थाय ॥३॥

ते आ प्रमाणे गाथाना पूर्वार्धथी भागाकारनी रीते खांमत्रा करवानी रीत.

भाजक: यो. क. ५२६-६) भाज्य. १००००० जंबुद्वीपनुं प्रमाण,

५२६-६) १००० (१
= ५२६-६

४७३-१३
×१०

५२६-६) ४७३६-१६ (९
-४७३६-१६

५२६-६) ००००-००(०
०००००००

०००००००

४७३×१०=४७३० ‖ ४७३०+६ ‖ १६=४७३६-१६

क.
१३×१०-१३०,
५२६-६
×९,

२-१६
४७३४×

४७३६-१६

१९) १३० (६
११४

१६

क.
६×९-५४
१९) ५४ (२
३८

१६

करीए, एटले जेटलो वाटला क्षेत्रना विस्तारनो आंक होय, तेने तद्गुणो करीए, त्यारे वर्ग थाय, पछी ते वर्गना आंकने दश गुणो करतां जे आंक आवे, तेने " विसमसमपवइव्वग्गो " ए रीते मोटा क्षेत्रसमासनी गाथाने विषे जे (करणी के०) करणी करवानुं कह्युं छे, ते आम्नाये करणी करीए, अर्थात ते आंकनुं मूल शोधीए, त्यारे ते वाटला एटले गोल क्षेत्रनी (परिरओ के०) परिधिः, एटले परिधि (होय के०) भवति, एटले थाय, अने पछी ते (परिरउं के०) परिधिः, एटले परिधिना योजननो जे आंक आवे, ते वाटला क्षेत्रना (विक्खंभ पायगुणिउं के०) विष्कंभपादगुणितः, एटले विष्कंभना योजननो जे आंक होय, ते आंकना चोथे भागे करी गुणीए, त्यारे (तस्स गणियपयं के०) तस्य गणितपदं, एटले ते वाटला क्षेत्रनुं गणितपद थाय, एटले क्षेत्रफल थाय ॥ ७ ॥

हवे जंबूद्वीपनी परिधि केटला योजन थाय? ते कहे छे.

परिही तिलक्ख सोलस, सहस्स दो य सय

सत्तवीसहिया ॥ कोसतिगठावीसं,
धणुसय तेरंगुलऽहियं ॥ ८ ॥

गाथा ८ मीना छुटा शब्दना अर्थ.

परिही–परिधि.	अठ्ठावीसं–अठावीश.
तिलक्ख–त्रण लाख.	धणु–धनुष्य.
सोलस सहस्स–सोल हजार.	सय–एकसो.
दो य सय–बसें ने.	तेरंगुलऽहियं—साडा तेरअंगुल अधिक.
सत्तवीसहिया–सत्यावीशे अधिक.	
कोसतिग–त्रण कोस.	

विस्तारार्थः–जंबूद्वीपनो विष्कंभ एक लाख योजननो छे, तेनी (परिही के०) परिधिः, एटले परिधि करीए, त्यारे (तिलक्ख के०) त्रिलक्षं, एटले त्रण लाख, (सोलससहस्स के०) षोडशसहस्रं, एटले सोल हजार, (दो य सय के०) द्वे च शते, एटले बे सो अने (सत्तवीसहिया के०) सप्तविंशतिरधिका, एटले सत्यावीश अधिक, तथा (कोशतिग के०) क्रोशत्रिकं, एटले त्रण गाउ, तथा (अठ्ठावीसं धणुसय के०) अष्टाविंशतिधनुःशतं, एटले एकसो अठ्ठावीश धनुः, तथा (तेरंगु-

लरूह्यिं के०) त्रयोदशांगुलमर्धाधिकं, एटले साडा तेर अंगुल अर्थात् (३१६२२७) योजन उपर त्रण कोश अने (१२८) धनुष्य उपर साडा तेर अंगुल एटली जंबूद्वीपनी परिधि थाय ॥ ८ ॥ ते जाणवानी रीत आ आगळ बतावबामां आवे छे.

नोट—बाजुमां परिधि संबंधी गणित जाणवानी वीधिना पेज ८ जुदा आपेला छे त्यार पछी संबंध चालु छे.

॥ परिधि संबंधी गणित जाणवानी विधि ॥

१०००००	जंबुद्वीपनो विष्कंभ.
१०००००	वर्ग करवा सारु एज रकमनो गुणाकार.
१००००००००००	वर्ग (तेने)
१०	दश गुणा करवा.
१००००००००००००	दश गुणा करतां आवेल अंक.
१ २ ३ ४ ५ ६ -|-|-|-|-|-|	
१००००००००००००	विषम सम करवा.
१०	उपरना आंकमांथी पेल्लो आंक त्रण त्रिक
९-३	नव गया, एक रह्यो. ते एक पासे बे
(६) १००-१	मींडां उतार्यां.
६	त्रणना बमणा छनो भाग आपतां छ एका छ.
१	१ भाग आव्यो, माटे एक एका एकना आंकने छनी नीचे मांडवो छना आंक
६१	नीचे एक मांडतां ६१ थया.
३९	सोमांथी ६१ बाद करतां ३९ रह्या तेनी आगळ.
(६२) ३९००-६	उपरना मोटा आंकमांथी त्रीजा आंक वाळा बे मींडां उतार्यां.

		मूळमां त्रणने नीचे एक मांडतां ३१ थाय तेना बमणा ६२ नो भाग देतां बासठ
	३७२	छक्का ३७२ थया.
	३६	छनो भाग आव्यो माटे छ छक छत्रीस नो आंक नीचे चांमी मुकवा.
	३७५६	सरवाळो तेने
	१४४	३९०० मांथी बाद करतां १४४ रह्या.
६३२)	१४४०० (२	ते १४४ नी आगळ मोटा आंकमांथी चोथा आंक सुधीनां बे मींडां उतार्यां. मुळना ३१६ ना बमणा ६३२ भाग
	१२६४	देतां ६३२ दु १२६४
	४	बेनो भाग आव्यो माटे बे दु ४
	१२६४४	चारने नीचे चांपी मुकतां सरवाळो. तेने
	१७५६	१४४०० मांथी बाद करतां शेष
६३२४)	१७५६०० (२	बचेला १७५६ आगळ उपरनी मोटी संख्यामांथी ५ मां आंक सुधीनां बे मींडां उतार्यां. मूल शोधवा माटे ३१६२ ना बमणा
	१२६४८	६३२४ भाग आपतां ६३२४ दु १२६४८ थया. बेनो भाग आव्यो माटे २ दु चारनो
	४	आंक नीचे चांपी मुक्यो.

१३६५८४ भागाकारनो तेने १३१६०० मांथी बाद
४९,११६ करतां शेष राशि ४९,११६ थया.
६३२४५४)४९११६०००१ [illegible] त्रण आंक मुकीने
बे कीधां करवी
मूल शोधवा माटे ११६२३ ना बमणा
६४२५४ थया तेनो भागे भाग देतां

४४३७०८ ४४३७०८ थया.
भागनो भाग आव्यो माटे नवीं नवीं
४९ मीडे पांती मुकवा.

४४३७११९ भरवानो तेने
४८४४०१ ४९११६०० ना आंकमांथी बाद करतां
बाकी शेष ने शेष थीमननो फ़ाग करवा
४ माटे चारे गुणवा.

१९३७८८४ गुणाकार राशि.

६३२४५४) १९३७८८४ (३   मूल शोधवा माटे ११६२२७ नो आंक आव्यो छे तेना बमणा ६३२४५४ ना आंके भाग देतां ३ गाउना आंक १८९७३६२ थाय ते उपरमांथी बाद करतां बच्या तेना धनुष करवा माटे २००० गुणवा गुणाकारनो राशि.

१८९७३६२
४०५२२
२०००
८१०४४०००

६३२४५४) ८१०४४००० (१२८	उपर प्रमाणे मुल आंक ८
	क्रमणा करी भागतां १२ने
	धनुष भाग आव्यो तेना
८०९५४११२	गुणाकारनी राशि.
८९८८८	वाद करतां शेष धनुष तेना
९६	अंगुल करवा माटे ९६ ए
	गुणवा.
६३२४५४) ८६२९२४८ (१३॥	गुणाकार राशि अंगुल तेने
	६३२४५४ भाग देतां १३॥
८५३८१२९	अंगुलनो गुणाकार वाद
९१११९	करतां शेष अंगुल क्षय
८	करवा सारु आठ गुणवा गु-
७२८९५२	णाकार करतां क्षयनी राशि.
६३२४५४) ७२८९५२ (१	एक भाग देतां तेटलाज
६३२४५४	६३२४५४ गया.
९६४९८	शेष यव राशि.
८	यका करवा माटे ८ गुणा.
७७१९८४	गुणा करतां युकानी राशि.
६३२४५४ ७७१९८४ (१	एक भाग देतां तेटलाज
६३२४५४	६३२४५४ वाद गया शेष
१३९५३०	युकानी राशि.
८	तेनी लीख करवा माटे

१११६२४०

६३२४५४) १११६२४० (१
६३२४५४
४८३७८६
८
३८७०२८८

६३२४५४) ३८७०२८८ (६
३७९४७२४
७५५६४
८
६०४५१२

६३२४५४) ६०४५१२ (०
८

६३२४५४) ४८३६०९६ (७
४४२७१७८
४०८९१८
८
३२७१३४४

गुणवा गुणाकार करतां
लीख राशि.
एक भाग देतां तेटलाज
बाद करवा.
शेप लीख राशि.
बीभाग करवा माटे आठे
गुण्या गुणाकार करतां वा-
लाग्र राशि.
छ भाग देतां ६३२४५४ने
छ गुणा करतां राशि.
बाद करतां शेप वालाग
राशि तेने रथरेणुं करवा ८
गुण्या गुणाकार करतां
रथरेणुं राशि.
रथरेणुंनो एक भाग न
आव्यो तेना त्रसरेणुं करवा
आठे गुण्या.
साते भाग देतां ६३२४५४
ने साते गुणतां राशि.
बाद करतां शेप त्रसरेणुंनी
राशि व्यवहारिक बादर
परमाणु करवा आठे गुण्या

गणना	विवरण
	गुणाकार करतां व्यवहारिक बादर परमाणुनी राशि.
६४२४५४) ३२७१३४४ (५	पांच भाग देतां ६३२४५४
३१६२२७०	ने पांचे गुणतां राशि.
१०९०७४	बाद करतां व्यवहारिक बादर परमाणुनी शेष राशि
१७४	एकेका परमाणुना १७४
१८९७८८७६	खंड करवा १७४थी गुणवा. गुणाकार करतां एकसो चुम्मोतेरीया खंडनी राशि.
६३२४५४) १८९७८८७६ (३०	त्रीस भाग देतां ६३२४५४
१८९७३६२०	ने त्रीसे गुण्या.
५२५६	बाद करतां एकसो चुम्मो-
३६१	तेरीया खंडनी राशि रही.
१८९७४१६	दरेक खंडना ३६१ कटका करवा ३६१ ठे गुण्या गुणाकार करतां १७४ ते-रीया खंडवा ३६१ ठीया कटनी राशि.
६३२४५४) १८९७४१६ (३	त्रण भाग देतां ६३२४५४
१८९७३६२	ने त्रणे गुणतां राशि.

५४ कटका रह्या तेनो भाग पहोंचे नहि.

योजन.	गाउ.	धनुष्.	अंगुल.	यव.	यूका.	लीख.	वीभाग.
३१६२२७	३	१२८	१३॥	१	१	१	६

रथरेणु,	त्रसरेणु,	बादर परमाणु,	तेना १७४ भाग,	तेना ३६१ भाग,	शेष.
०	७	५	३०	३	५४

जंबूद्वीपनी परिधि मळवाना करणनो यंत्र.

विष्कंभ योजन	१००००० (एक लाख)
वर्ग योजनराशि	१०००००००००० (दश अबज)
तेना दशगुणराशि	१००००००००००० (एक खर्व)
वर्ग मुळथी आवेल योजन राशि	३१६२२७
शेप राशि	४८४४७१
छेद राशि	६३२४५४
कोश माटे शेपराशिने चारे गुणतां आवेल राशि.	१९३७८८४
छेदांकनो भाग देतां आवेला कोश.	३
शेप राशि	४०५२२
धनुप माटे २००० गुणतां आवेल राशि	८१०४४०००
छेदांकनो भाग देतां आवेला अंगुल.	१२८
शेप राशि.	८९८८८
अंगुल माटे ९६ गुणतां आवेल राशि	८६२९२४८

छेदांकनो भाग देतां आवेला अंगुल. १३॥

शेष राशि. ९१११९

गाथामां अंगुल सूधीनुं प्रमाण कहेलुं छे. पण छेवटमां 'अहियं' अधिक पदना उच्चारवाथी अंगुल पछी यव, यूका, लीक्षा, वालाग्र, रथरेणु, त्रसरेणु, व्यवहारिक बादर परमाणु, एकसो चुम्मोतेरीयां भाग तथा तेना पण त्रणसो एकठीया भाग सुगमती माटे काढी बताव्या छे ! !

हवे ए जंबूद्वीपनो विष्कंभ एक लाख योजननो छे, तेनो चोथो भाग करीए, ते वारे पचीश हजार योजन थाय. ते पचीश हजार साथे पूर्वोक्त जंबूद्वीपनी परिधिना आंकने गुणीए, त्यारे ए जंबूद्वीपनुं गणित-पद अथवा क्षेत्रफल थाय. तेनो आंक आगली गाथाए करी कहे छे ॥ ८ ॥

सत्तेव य कोडिसया, णउआ छप्पन्नसयसह-
स्साइं ॥ चउणउयं च सहस्सा, सयं
दिवड्ढं च साहियं ॥ ९ ॥

गाथा ९ मीना छुटा शब्दना अर्थ.

सत्तेव–सात.	सहस्साइं–हजार.
य–अने.	चउणउयं च सहस्सा–अने चोराणुं हजार.
कोडी–कोडी.	सयं दिवड्ढं–दोढसो.
सया–सैंकडा.	च–अने.
णउआ–नेवुं.	साहियं–झाझेरुं.
छप्पन्नसय–छप्पनसो.	

विस्तारार्थः–(सत्तेव के०) सप्त एव एटले सात (कोमिसया के०) कोटीशतानि एटले सैकमा कोमी अर्थात् सातसें कोमी, उपर (णउआ के०) नवतिः, एटले नेवुं कोमी तथा उपर (छप्पन्नसय सहस्साइं के०) षट्पंचाशच्छतसहस्राणि, एटले छप्पनसो हजार एटले छप्पनसोने हजारे गुणीए, त्यारे छप्पन लाख थाय. (च के०) वली (चउणउयं च सहस्सा के०) चतुर्णवतिश्च सहस्राणि, एटले चोराणुं हजार तथा (सयं दिवड्ढं के०) शतं द्व्यर्धं, एटले दोढसो ए उपरे (साहियं के०) साधिकं, एटले काझेरुं ॥ ९ ॥

गाउअमेगं पनरस, धणुसया तह धणूणि

पनरस्स ॥ सट्ठिं च अंगूलाइं,
जंवुद्दीवस्स गणियपय ॥१०॥

गाथा १० मीना छुटा शब्दना अर्थ.

गाउअमेगं–एक गाउ.
पनरस धणुसया–पंदरसें धनुष्य.
तह–तेमज.
धणूणि पनरस्स–पंदर धनुष्य.
च–वली.
सट्ठिं अंगुलाइं–साठ अंगुल.
जंवूद्दीवस्स–जंवूद्वीपनुं.
गणियपयं–गणितपद.

विस्तारार्थः–(गाउअमेगं के०) गव्यूतमेकं, एटले एक गाउ अने (पनरस धणुसया के०) पंचदश धनुःशतानि, एटले पंदरसें धनुष्य (तह के०) तथा, एटले तेमज वली (धणूणि पनरस्स के०) धनुंषि पंचदश, एटले पंदर धनुष्य (च के०) वली (सट्ठिं अंगुलाइं के०) षष्ठिरंगुलानि, एटले साठ अंगुल एटले (७९० ५६ ९४ १५०) योजन एक गाउ अने (१५१५) धनुष्य उपर साठ अंगुल, एटलुं (जंवूद्दीवस्स के०) जंवूद्वीपस्य, एटले जंवूद्वीपनुं (गणियपयं के०) गणितपदं, एटले गणितपद जाणवुं. ते आ आगळ वताव्या प्रमाणे थाय. ए योजन प्रमाणनुं त्रीजुं द्वार कह्युं छे.

सातमी गाथामां कह्या मुजब जंबुद्विपना परिधिने जंबुद्वीपना
कंभ १००००० ना चोथा भाग २५००० साथे गुणवानो यंत्र॥

१	२
	गाउ
योजन.	३
३१६२२७	×२५००० यो.
×२५०००	————
————	४) ७५००० (१८७५०
००००००	४
००००००	——
००००००	३५
१५८११३५	३२
६३२४५४	——
————————	०३०
७९०५६७५०००	२८
१८७५० गाउ मांथी	——
४०० धनुषमांथी	२०
	२०
————	——
कुल ७९०५६९४१५० योजन.	००० गाउ.

जंबुद्विपनो परिधि तेने विष्कंभना
चोथा भाग २५००० वडे गुणवा.

धनुष
२०००) ३५१५ (१ गाउ
२०००

———

१५१५ धनुष.

योजन. गाउ. धनुष. अंगुल.
७९०५६९४१५०—१—१५१५—६०—जंबूद्वीपनुं गणितपद.

समज.

(१) योजनना अंकने २५००० गुण्या. तेमां ॥

(२) त्रण गाउने २५००० गुणी ४ रे भागीए, त्यारे १८७५० भाग योजनना आवे, ते (१) योजननी मोटी संख्यामां उमेरवा॥

(३) एकसो अठयावीस धनुषने २५००० गुणतां ३२००००० थाय, तेने ८००० धनुषनुं एक योजन गणी ८००० थी भागाकार करीए, तो ४०० भाग योजनना आवे, ते (१) योजननी मोटी राशिमां उमेरवा ॥

(४) साडा तेर अंगुलने २५००० थी गुणतां ३३७५०० थाय, तेने ९६ अंगुलनु एक धनुष गणी ९६ थी भागाकार करीए, तो ३५१५ भाग धनुषना आवे. अने ६० अंगुल शेष रहे. तथा ३५१५ धनुषमांथी २००० धनुषनो एक गाउ काढी लइए, तो गाउनो १ भाग थाय, अने १५१५ धनुष शेष बाकी रहे, ए रीते उपर कहेल प्रमाण थाय ॥

हवे जंबुद्वीपने विषे केटलां वासक्षेत्र छे ? तेनुं त्रीजुं द्वार तथा पर्वतो केटला छे ? तेनुं चोथुं द्वार कहे छे.

भरहाइ सत्त वासा, वियड्ढचउ चउर (तिं) तिस वट्टियरे ॥ सोलसवख्खारगिरि, दो चित्तविचित्त दो जमगा ॥ ११ ॥

गाथा ११ मीना छुटा शब्दना अर्थ.

भरहाइ–भरतादिक.	वख्खारगिरि–वख्खारा पर्वत.
सत्त वासा–सात वासक्षेत्र.	दो–बे.
वियड्ढ चउ–वाटला वैताढ्य चार.	चित्तविचित्त–चित्र विचित्र.
चउरतिस–चोत्रीश.	दो–बे.
वट्टियरे–वाटला वैताढ्यथी बीजा.	जमगा–जमग अने समग.
सोलस–सोळ.	

विस्तारार्थः–(भरहाइ सत्तवासा के०) भरतादीनि सप्त वर्षाणि, एटले भरतादि सात वासक्षेत्र छे तेनां नाम कहे छे. एक भरत, बीजुं हिमवंत, त्रीजुं हरिवर्ष, चोथुं महाविदेह, पांचमुं रम्यक, छठुं हिरण्यवंत अने सातमुं ऐरवत, ए त्रीजुं क्षेत्रद्वार कह्युं.

हवे चोथुं शाश्वता पर्वतोनी संख्यातुं द्वार कहे छे. देवकुरु, उत्तरकुरु, ए बे युगलियानां क्षेत्र मूकीने बाकीनां चार क्षेत्रमांहे (वियड्ड चउ के०) वैताढ्य चतुष्कं, एटले वाटला वैताढ्य चार छे, अने (वट्टियरे के०) वृत्ततरे, एटले ते वाटला वैताढ्यथी इतर एटले बीजा वली (चउरतिस के०) चतुस्त्रिंशत्, एटले चोत्रीश वैताढ्य लांबा छे, तथा (सोलसवरकारगिरि के०) षोडश वक्षस्काागिरि, एटले सोल तो वखारा पर्वत विजयांतरी छे. वली (चित्तविचित्त के०) चित्रविचित्रौ, एटले एक चित्र अने बीजो विचित्र, ए (दो के०) द्वौ, एटले बे पर्वत छे, अने (जमगा के०) यमकौ, एटले एक जमग अने बीजो समग ए (दो के० (द्वौ, एटले बे पर्वत छे ॥ ११ ॥

दो सय कणयगिरीणं, चउ गयदंता यतह सुमेरू य ॥ छ वासहरा पिंडे, एगुणसत्तरि सया दुन्नो ॥ १२ ॥

गाथा १२ मीना छुटा शब्दना अर्थ.

दो सय--वसें.
कणयगिरिणं--कंचनगिरि
चउ गयदंता--चार गजदंता
य--अने
तह--तेमज
सुमेरू--सुमेरु पर्वत

य--अने
छ वासहरा--छ वर्षधर
पिंडे--एकठा करीए
एगुणसत्तरि--ओगणोतेर
सया दुन्नी--वसें

विस्तारार्थः--देवकुरु अने उत्तरकुरु, ए वे युगलियानां क्षेत्रसंबंधी एकेका क्षेत्रमां पांच पांच द्रह ठे, अने ते एकेका द्रहने उन्नय पासे दश दश कंचनगिरि ठे, त्यारे वेउ क्षेत्रना मली (दो सय कणयगिरीणं के०) द्विशते कनकगिरिणां, एटले वसें कंचनगिरि ठे. (य के०) च, वली (चउ गयदंता के०) चत्वारो गजदंताः, एटले चार गजदंता पर्वत ठे. (तह के०) तथा, एटले तेमज सुमेरू (के०) सुमेरुः, एटले एक सुमेरु पर्वत (य के०) च, अने वे पासेना त्रण त्रण मली (ठ वासहरा के०) षट् वर्षधराः, एटले ठ वर्षधर पर्वत ठे. ए सर्वने (पिंडे के०) पिंडे, एटले एकठा करीए, तो (सया दुन्नी के०) शते द्वे, एटले वसें ने (एगुणसत्तरि के०) एकोनसप्ततिः, एटले उंग-

णोतेर उपर, एटला पर्वतनी संख्या जंबूद्वीपमां थाय. ए चोथुं पर्वतद्वार कह्युं ॥ १२ ॥

हवे पांचमुं कया पर्वमां केटलां कुट होय तेमांनी संख्यानुं द्वार कहेछे.

सोलसवक्खारेसु, चउ चउ कूडा य हुंति पत्तेयं ॥
सोमणसगंधमायण, सत्तठ
रुप्पिमहहिमवे ॥ १३ ॥

गाथा १३ मीना छूटा शब्दना अर्थ.

सोलस-सोल.	सोमणस-सौमनस.
वक्खारे--वक्षस्कार पर्वतने विषे.	गंधमायण-गंधमादन.
चउ चउ-चार चार.	सत्त-सात.
कूडा-कूट.	अट्ठ-आठ.
य-अने.	य-अने.
हुंति-छे.	रुप्पि-रुपी.
पत्तेयं-प्रत्येक.	महहिमवे-महाहिमवंतने विषे.

विस्तारार्थः- (सोलसवक्खारेसु के०) शोडशवक्षस्कारेषु, एटले सोल वक्षस्कार पर्वतने विषे (पत्तेयं के०) प्रत्येकं, एटले प्रत्येके (चउ चउ कूडा के०) चत्वारि चत्वारिकूटानी एटले चार चार कूट (हुंति के०) भवंति, एटले छे. ते चारे सोल पर्वतनां चोसठ कूट

(च के०) च, तथा (सोमणससगंधमायण के०) सौमनसगं- धमादने, एटले एक सोमनस अने बीजो गंधमादन, ए बे गजदंत गिरिने विषे प्रत्येके (सत्त के०) सप्त, एटले सात सात कूट छे, (य के०) च, एटले तथा (रुप्पि महा- हिमवंते के०) रुक्मिमहाहिमवति, एटले एक रुक्मि- पर्वत अने बीजो महाहिमवंत पर्वत, ए बे पर्वतने विषे प्रत्येके (अट्ठ के०) अष्ट, एटले आठ आठ कूट छे, एवं बोराणुं कूट थयां ॥ १३ ॥

चउतीसविजएसु विज्जुप्पहनिसढनीलवंतेसु ॥
तह मालवंतसुरगिरि, नव नव कूडाइं पत्तेयं ॥ १४ ॥

गाथा १४ मीना छुटा शब्दना अर्थ.

चउतीस–चोत्रीस.
विजएसु–वैताढ्यने विषे.
विज्जुप्पह–विद्युत्प्रभ.
निसढ–निषध अने.
नीलवंतेसु–नीलवंतने विषे.
तह–तेमज
मालवंत–मालयवंत अने.
सुरगिरि–मेरु पर्वतमां.
नव नव कूडाइं–नव नव कूट.
पत्तेयं–प्रत्येके.

विस्तारार्थः–(चउतीसविजएसु के०) चतुस्त्रिंश- द्विजयेषु, एटले चोत्रीस वैताढ्य पर्वतने विषे तथा

(विज्जुप्पह निसढनीलवंतेसु के०) विद्युत्प्रभनिषधनीलवत्सु, एटले विद्युत्प्रभ नामे गजदंत गिरि तथा निषध पर्वत अने नीलवंत पर्वतने विषे (तह के०) तथा एटले तेमज (मालवंत सुरगिरि के०) माल्यवत्सुरगिरिणि, एटले माल्यवंत नामे गजदंत पर्वत तथा मेरु पर्वत ए ओगणचालीश पर्वतने विषे (पत्तेयं के०) प्रत्येकं, एटले प्रत्येके (नव नव कूडाइं के०) नव नव कूटानि, एटले नव नव कूट छे, ते वारे (३५१) कूट थयां. तेनी साथे पूर्वलां (९४) कूट मेलवतां (४४५) कूट थाय ॥ १४ ॥

हिमसिहरिसु इक्कारस, इय इगसठीगिरीसु कूडाणं ॥ एगत्ते सवधणं, सयचउरो सत्तसठीय ॥ १५ ॥

गाथा १५ मीना छूटा शब्दना अर्थ.

हिम–हिमवंतगिरि अने.	इगसठी–एकसठ.
सिहरिसु–शिखरी पर्वतने विषे.	गिरीसु–पर्वतने विषे.
इक्कारस–अगीयार.	कूडाणं–कूट
इय–ए रीते.	एगत्ते–एकठा करीए.

सव्वधणं–सर्व संख्याए	सत्तसठ्ठी–सडसठ
सयचउरो–चारसें.	य–वळी.

विस्तारार्थः–(हिम सिहरिसु के०) हिम वच्छिखरिणोः, एटले हिमवंत गिरि तथा शिखरी पर्वतने विषे प्रत्येके (इक्कारस के०) एकादश, एटले अगीयार अगीयार कूट छे. (इय के०) इति, एटले आ रीते (इगसठ्ठीगिरीसु के०) एक षष्टि गिरिषु, एटले एकसठ पर्वतने विषे जे (कूडाणं के०) कूटानां, एटले कूट छे, तेने (एगत्ते के०) एकत्वे, एटले एकठा करीए, तो (सव्वधणं के०) सर्वधनं, एटले सर्व संख्याए (सयचउरो के०) शतचत्वारि एटले चारसें (य के०) च एटले अने (सत्तसठ्ठी य के०) सप्तषष्टिः, एटले सडसठ कूट थाय ॥ १५ ॥ ते आवी रीतः–

चउसत्तअठनवगे,–गारसकूडेहिं गुणह जहसंखं ॥ सोलसदुदुगुणयालं, दुवे य सगसठि सयचउरो ॥ १६ ॥

गाथा १६ मीना छुटा शब्दना अर्थ.

उ–चार,	मोलस–सोल
त–सात	दु–वे
ह–आठ	दु–वे
नगे–नव.	गुणयाल–ओगणचालीस.
गारस–अगीयार	दुवे–ए पर्वतने.
डेहिं–कुटे	य–अने.
गुणह–गुणाकार करो	सगसहि–सडसठ.
जहसंखं–यथासंख्याए.	सयचउरो–चारसें.

विस्तारार्थः–(सोलस दुदुगणयालं दुवे य के०) षोडशद्विद्व्येकोन. चत्वारिंशत् द्वौ च, एटले सोळ, वे, वे, ओगणचालीश अने वे, ए पांच पर्वतोनी संख्याना अंकोने (चउसत्त अठनवगे कारस कुडेहिं के०) चतुः सप्ताष्टनवके कादशकुटैः, एटले चार, सात, आठ, नव अने अगीयार, ए पांच कुटना अंको साथे (जहसंखं के०) यथासंख्यं, एटले अनुक्रमे (गुणह के०) गुणायत, एटले हे गणितने जाणनारा पंडितो! तमें गुणाकार करो. तो सर्व मळी (सगसठि य सय चउरो के०) सप्तषष्टिः शत चत्वारि, एटले ४६७ कुट थाय, अर्थात सोळ पर्वतने चार कुटे गुणतां चोसठ थाय.

तथा वे पर्वतने सात कूटे गुणतां चौद थाय, तथा बे पर्वतने आठ कूटे गुणतां सोल थाय, तथा ओगणचालीश पर्वतने नव कूटे गुणतां ३५१ थाय, तथा वे पर्वतने अगीयार कूटे गुणतां बावीश थाय. ए रीते जे जे पर्वतोनी उपर पूर्वें कूटनी संख्या कही छे, ते ते पर्वतोने तेटला कूटे गुणतां यथासंख्याए सत्तसठ सहित चारसें थाय. ए पर्वतो उपर कूट छे, ते कह्यां ॥१६॥

हवे साठ भूमिकुट छे, ते कहे छे.

चउतीसं विजएसु, उसहकुडा अठ मेरु-
जंबूंमि॥ अठ य देवकुरा(इं)ए, हरिकु-
डहरिस्सहे सठी ॥ १७ ॥

गाथा १७ मीना छुटा शब्दना अर्थ.

चउतीसं-चोत्रीश	अट्ठय-आठ
विजएसु-विजयने विषे	देवकुराए-देवकुरुमां
उसहकुडा-रुषभकुट	हरिकुड-हरिकुट
अट्ठ-आठ.	हरिस्सहे-हरिसहकुट
मेरु-मेरु पर्वत तथा	सट्ठी-साठ
जंबुंमि-जंबुद्वीपनां	

विस्तारार्थः-(विजयेसु विजएपु, एटले के०) चक्रवर्त्तीनां चोत्रीश विजयने विषे प्रत्येके एकेक ऋषभकूट करतां (चउतीसं के०) चतुस्त्रिंशत्, एटले चोत्रीश (उसहकूडा के०) ऋषभकूटानि, एटले ऋषभकूट छे. तथा (मेरु जंबुंमि के०) मेरु जबोः, एटले मेरु पर्वतमां अने जंबूवृक्षमां (अठ के०) अष्ट; एटले आठ आठ कूट छे, तथा (देवकुराए के०) देवकुरौ, एटले देवकुरु मध्ये (अठय के०) अष्टकं एटले आठ कूट छे, तथा शालिवृक्ष मध्येना (हरिकूड हरिसहे के०) हरिकूट हरिसहे, एटले हरिकूट अने हरिसहकूट ए बे सहित (सठी के०) षष्टिः, एटले साठ भूमिकूट छे. ए पांचमुं कूटनी संख्यानुं द्वार कह्युं ॥ १७ ॥

हवे छठुं मागधादि तीर्थोनी संख्यानुं द्वार कहे छे.

मागहवरदामपत्ता,-संतित्र विजएसु एरवयभरहे ॥ चउतीसा तिहिं गुणिया,
दुरुत्तरसयं तु तित्थाणं ॥ १८ ॥

गाथा १८ मीना छुटा शब्दना अर्थ.

मागह–मागध.
वरदाम–वरदाम
पभास–प्रभास
तित्थ–तिर्थ.
विजएसु–विजयने विषे
एरवय–ऐरवत क्षेत्र अने
भरहे–भरत क्षेत्रने विषे

चउतीसा–चोत्रीश.
तिहिं–त्रणे
गुणिया–गुणीए
दुरुत्तरसयं–बे अधिक एकसो एटले एकसो बे.
तु–वली
तित्थाणं–तीर्थ.

विस्तारार्थः–(विजएसु के०) विजयेषु, एटले चत्रीश विजयने विषे तथा (एरवय जरहे के०) ए॰रवत जरते, एटले ऐरवत क्षेत्र अने जरत क्षेत्र मली चोत्रीश स्थानकने विषे प्रत्येके एक (मागह वरदाम पजासतित्थं के०) मागध वरदाम प्रजास तीर्थ, एटले मागध, बीजु वरदाम अने त्रीजु प्रजास, ए त्रण तीर्थ ठे, माटे ए (चउतीसा के०) चतुस्त्रिंशत, एटले चोत्रीशस्थानक ठे. ते (तिहिं के०) त्रिभिः, एटले त्रण (गुणिया के०) गुणीए, त्यारे (तु के०) वली (डुरुत्तरसयं तिठाणं के०) ड्युत्तरशतं तीर्थानां, एटले, बे अधिक एकसो तीर्थ थाय ॥ १० ॥

हवे मानषु श्रेणिओनी संख्यानुं द्वार कहे छे.

विद्याहरअजिउगियं, सढीउ दुन्नि दुन्नि-
वेयड्डे ॥ इय चउगुण चउतीसा,
उतीससयं तु सेढीणं ॥ १ए ॥

गाथा १९ मीना छूटा शब्दना अर्थ.

विद्याहर–विद्याधर.
अभिओगिय–आभियोगिक.
सेढीओ–श्रेणिओ.
दुन्नि दुन्नि–बे बे.
वेयड्डे–वैताढ्यने विषे.
इय–ए रीते.
चउगुण–चार गुणा करतां.
चउतीसा–चोत्रीश.
छत्तीससयं–एकसो ने छत्रीश.
तु–वली.
सेढीणं–श्रेणिओ.

विस्तारार्थः–(वेयड्ढे के०) वैताढये, एटले वैताढ्यने विषे एक (विद्याहर अजिओगियसेढीओ के०) विद्याधराजियोगिक श्रेणयो, एटले विद्याधर अने वीजा अजियोगिक देवोनी श्रेणिउ (डुन्नी डुन्नी के०) बे बे, एटले बे बे उे. एटले एकेका वैताढ्यनी उपर बे श्रेणि विद्याधरोनी अने बे श्रेणि आजियोगिक देवोनी मलीने चार चार श्रेणिउ उे, त्यारे (इय के०) इति, एटले आ प्रमाणे (चउतीसा के०) त्रिश॰

एटले चोत्रीश दीर्घ वैताढय ते (चउगुण के०) चतु- र्गुणा, एटले चार गुणा करतां (तु के०) वली (छत्तीस- सयं सेढीणं के०) षट्त्रिंशछतं श्रेणीनां, एटले एकसो ने छत्रीश श्रेणिउं जंबूद्वीपमां थाय, ॥ १९ ॥

हवे आठमुं विजयनी संख्यानुं द्वार अने नवमुं मोटा द्रहनी संख्यानुं द्वार एक गाथाए करी कहे छे—

चक्कीजेअव्वाइं, विजयाइं इछ हुंति
चउतीसा ॥ महद्दह छ पउमाइं, कु-
रूसु दसगं ति सोलसंग ॥ २० ॥

गाथा २० मीना छुटा शब्दना अर्थ.

चक्कीजेअव्वाइं—चक्रवर्त्तीने जीतवा योग्य.
विजयाइं—विजय.
इच्छ—इहां.
हुंति—छे.
चउतीशा—चोत्रीश.
महद्दह=मोटा द्रह.
छ—छ.
पउमाइ—पद्मादिक.
कुरुसु—कुरुने विषे.
दसगं—दश.
ति—एम.
सोळसगं—सोल.

विस्तारार्थः—(चक्कीजेअव्वाइं के०) चक्रिजेतव्याः एटले चक्रवर्त्ती जीतीने जे क्षेत्रने विषे राज करे एवा

क्रवर्तीने जीतवा योग्य (विजयाइं के०) विजयाः, एटले विजय ते (इह के०) अत्र, एटले आ जंबूद्वीपने विषे बत्रीश तो महाविदेहनां अने एक ऐरवत तथा एक जरत मली (चउतीसा के०) चतुस्त्रिंशत, एटले चोत्रीश (हुंति के०) जवंति, एटले छे.

हवे (पउमाइ महद्दह के०) पद्मादिका महाद्रहाः, एटले बीजा द्रहोनी अपेक्षाए मोटा द्रहो, ते एक पद्म, बीजो महापद्म, त्रीजो तिगिछि, चोथो केसरी, पांचमो पुंमरिक अने छठो महापुंमरिक, ए (छ के०) षट्, एटले छ छे, तथा (कुरुसु के०) कुर्वोः, एटले देवकुरु अने उत्तरकुरुने विषे (दसगं ति के०) दशकं इति, एटले दश द्रह छे. ए रीते सर्व मली (सोलसगं के०) षोमशकं, एटले सोल मोटा द्रह जंबूद्वीपमां जाणवा ॥ २० ॥

हवे दशमुं नदीओनो संख्याद्वार कहे छे.

गंगा सिंधू रत्ता, रत्तवई चउ नईउ पत्तेयं ॥
चउदसहिं सहस्सेहिं, समं वंचति
जलहिम्मि ॥ २१ ॥

गाथा २१ मीना छुटा शब्दना अर्थ.

गंगा–गंगा.
सिंधू–सिंधु
रत्ता–रक्ता
रत्तवइ–रक्तवती
चउ–चार
नइओ–नदीओ
पत्तेयं–प्रत्येके
चउदसहिं सहस्सेहिं–चौद हजार नदीओना परिवारे
समगं–साथे
वचंति–मले छे, जाय छे
जलहिम्मि–समुद्रमांहे

विस्तारार्थः–जंबूद्वीपमांहे दक्षिणदिशावर्त्ती भरत नामे विजयमां एक (गंगा के०) गंगा, एटले गंगा अने बीजी (सिंधू के०) सिंधुः, एटले सिंधु ए बे नदी छे, तथा जंबूद्वीपमांहे उत्तरदिशाए ऐरवत नामे विजयमां एक (रत्ता के०) रक्ता, अने बीजी (रत्तवई के०) रक्तवती, ए बे नदी छे. एम (चउ के०) चतसुः, एटले चार (नइउ के०) नद्यः, एटले नदीउ ते (पत्तेयं के०) प्रत्येकं, एटले प्रत्येके एकेकी नदी (चउदसहिं सहस्सेहिं के०) चतुर्दशभिः सहस्रैः, एटले चौद हजार नदीउना परिवारे छे, तेनी (समगं के०) समकं, एटले साथे अर्थात छप्पन हजार नदीउनी ... (जलहिम्मि के०) जलधौ, एटले समुद्रमांहे

वच्चंति के०) व्रजंति, एटले जाय छे ॥ २१ ॥

एवं अभिंत(रिया)रगा चत्तरो पुण अठवी-
ससहस्सेहिं ॥ पुणरवि छप्पन्नेहिं, सह-
स्सेहिं जंति चउ सलिला ॥२२॥

गाथा २२ मीना छुटा शब्दना अर्थ.

एवं--एम
अभिंतरगा--अभ्यंतर क्षेत्रनो
चउरो--चार
पुण -वली
अठव ससहस्सेहिं--अठ्यावीश हजारना परिवार सहित

पुणरवि--वली पण
छप्पन्नेहिं सहस्सेहिं--छप्पन्न हजारना परिवार सहित
जंति-जाय छे
चउ -चार
सलिला -नदीओ

विस्तारार्थः–(एवं के०) एवं, एटले ए प्रमाणे हिमवंत अने हिरण्यवंत ए वे युगलियानां (अभिंतरगा के०) अभ्यंतरगाः, एटले अभ्यंतर क्षेत्रनी नदीउ एक रोहिता, वीजी रोहितांशा, त्रीजी रूपकूला अने चोथी सुवर्णकूला, ए (चउरो के०) चतस्रः, एटले चार नदीउ ते (पुण के०) पुनः, एटले वली एकेकी नदी (अठवीससहस्सेहिं के०) अष्टाविंशतिसहस्रैः,

एटले अठ्यावीश हजार नदीओना परिवार सहित समुद्र मध्ये मले छे. (पुणरवि के०) पुनरपि, एटले वली पण एक हरिवर्ष अने वीजुं रम्यक ए बे अभ्यंतर युगलियानां क्षेत्रनी एक हरिकांता, बीजी हरिसलिला, त्रीजी नरकांता अने चोथी नारीकांता, ए (चउ सलिला के०) चतस्रः सलिलाः, एटले चार नदीओ ते प्रत्येके एकेकी नदी (छप्पन्नेहिं सहस्सेहिं के०) षट्पंचाशता सहस्रैः, एटले छप्पन हजार नदीना परिवार सहित समुद्र मध्ये (जंति के०) यांति, एटले जाय छे ।२२।

हवे महाविदेहनी नदीओ कहे छेः-

कुरुमज्झे चउरासि, सहस्साइं तह य विजय-
सोलससु ॥ बत्तीसाण नईणं, चउदस
सहस्साइं पत्तेयं ॥ २३ ॥

गाथा २३ मीना छुटा शब्दना अर्थ.

कुरुमध्ये–उत्तरकुरु देवकुरु मांहेली.
चउरासि–चोराशी.
सहस्साइं–हजार.
तह य–तेमज.
विजयसोलससु–सोल विजयम.
बत्तीसाण नईणं–बत्रीश नदीओ.
चउदससहस्साइं–चौद हजार.
पत्तेयं–प्रत्येक.

विस्तारार्थः–(कुरुमध्ये के०) कुरुमध्ये, एटले उ-
त्तरकुरु, देवकुरु नामे युगलियानां क्षेत्रमांहेली सीता
अने सीतोदा नदीमां प्रत्येके० ठ ठ अंतर नदीउं चले
ठे. ते ठ नदीनो परिवार (चउरासि सहस्साइं के०)
चतुरशीतिः सहस्राणि, एटले चोराशी हजार नदउं-
ठे (तह य के०) तथा च, एटले तेमज पश्चिम महा-
विदेहना (विजयसोलससु के०) विजयषोडशषु सोल
विजयमां प्रत्येक रक्ता अने रक्तवती एवी बे नदीउं
गणतां (बत्तीसाण नईणं के०) द्वात्रिंशतो नदीनां, एटले
बत्रीश नदीउं थाय. ते (पत्तेयं के०) प्रत्येकं, एटले
एकेकी नदीनो (चउदस सहस्साइंके०) चतुर्दश सह
स्राणि, एटले चोद हजार नदीउं समुद्रमां जाय ठे ॥२३॥

आगळ कही गया, ए रीते व्याख्यान करतां विजयने छेदनारी
ग्राहवती विगेरे छ नदीओनी प्ररूपणा उपेक्षित थाय छे.
माटे ते नदीओनुं वर्णन अन्य आचार्योना मते बीजी रीते कहे छे ॥

चउदससहस्सगुणिया, अमतीस नइउं विजय-
मविल्ला ॥ सीउयाए निवमंति, तह य सीयाइं
एमेव ॥ २४ ॥

गाथा २४ मीना छुटा शब्दना अर्थ.

चउदससहस्स–चौद हजार.	सीओयाए–सीतोदा नदीमां.
गुणिया–गुणतां.	निवडंति–भळे छे.
अडतीस–आडत्रीश.	तह य–तेमज.
नइओ–नदीओ.	सीयाइं–सीता नदीमां.
विजयमझिल्ला–(सोल) विजय मांहेली.	एमेव–एमज.

विस्तारार्थः–ए रीते (विजयमझिल्ला के०) विजयमध्यवर्तिन्यः, एटले सोल विजयमांहेली (अडतीस नइओ के०) अष्टात्रिंशन्नद्यः, एटले आडतीश नदीओ छे, तेने (चउदससहस्सगुणिया के०) चतुर्दशसहस्रगुणिताः, एटले चौद हजारे गुणतां (५३२०००) नदीओ थाय, ते (सीओयाए के०) सीतोदायां, एटले सीतोदा नदीमां (निवडंति के०) निपतंति, एटले भळे छे, (तह य के०) तथा च, एटले तेमज (सीयाइं के०) सीतायां, एटले सीता नदीमां पण (एमेव के०) एवमेव, एटले एमज पूर्व महाविदेहनां सोल विजयनी (५३२०००) नदीओ मळे छे ॥ २४ ॥

सूत्रकार एज अर्थने स्पष्ट करतां जंबूद्वीपनी सर्व नदीनी संख्या कहे छे.

सीयासीओयावि य, बत्तीससहस्स
पंचलक्खेहिं ॥ सव्वे चउदस लक्खा,
छप्पन्न सहस्स मेलविया ॥२५॥

गाथा २५ मीना छुटा शब्दना अर्थ.

सीया-सीता नदी.
सीओयावि-सीतोदानदी पण.
य-अने.
बत्तीससहस्स-बत्रीश हजार.
पंचलक्खेहिं-पांच लाख.
सव्वे-सर्वे.
चउदस लक्खा-चौद लाख.
छप्पन्न सहस्स-छप्पन्न हजार.
मेलविया-मेलवतां.

विस्तारार्थः- तथा (सीया सीओयावि य के०) सीता अने सीतोदा ए बे नदी पण प्रत्येके (बत्तीससहस्स पंचलक्खेहिं के०) द्वात्रिंशत्सहस्रपंचलक्षैः, एटले पांच लाख ने बत्रीश हजार नदीओ सहित समुद्रमां जाय छे. एम (सव्वे के०) सर्वाः, एटले सर्वे मळी जंबूद्वीप मध्ये (चउदस लक्खा के०) चतुर्दश लक्षाणि, एटले चौदलाख अने (छप्पन्न सहस्स के०) षट्पंचाशत्सह-

साणि, एटले छप्पन हजार नदीउ (मेलविया के०) मेलिताः, एटले मेलवी थकी थाय ॥ २५ ॥

हवे ए नदीओना प्रवाह अने मुखनुं पहोलपणुं कहे छे.

छज्जोयणे सकोसे, गंगासिंधूण विछरो
मूले ॥ दसगुणिउ पज्जंते, इय दुदु-
गुणणेण सेसाणं ॥ २६ ॥

गाथा २६ मीना छुटा शब्दना अर्थ.

छज्जोयणे--छ योजन.
सकोसे--एक कोस सहित.
गंगासिंधूण--गंगा अने सिंधु ए बे नदीओना.
विच्छरो--विस्तार.
मूले--मूलमां.
दसगुणिओ दश गुणो.
पज्जते--पर्यंत, छेडे.
इय--एम.
दुदुगुणणेण--बमणो बमणो गुणतां.
सेसाणं--शेष, बाकी रहेली.

विस्तारार्थः--(गंगासिंधूण के०) गंगासिंध्वोः, एटले गंगा अने सिंधु ए बे नदीउना (मूले के०) मूलमां (विछरो, के०) विस्तरः, एटले विस्तार छज्जोयणे षरू योजनानि एटले छ योजन (सकोसे के०) सक्रोशानि, एटले एक कोश सहित एटले सवा छ योजननो मूलमां

ज्यां पद्मद्रहथकी नीकळी, त्यां एटलो विस्तार छे. पछी तेथकी वधतो वधतो (दसगुणिउ के०) दशगुणितः, एटले दश गुणा करतां साडी बासठ योजननो विस्तार समुद्रमां मळी, त्यां (पज्जंते के०) पर्यंते, एटले छेडे विस्तार छे. (इय के०) इति, एटले ए रीते (दुदुगुणणेण के०) द्विद्विगुणनेन, एटले बमणो बमणो गुणतां (सेसाणं के०) शेषाणां, एटले शेष नदीउना जेवा क्रमे पूर्वे कह्युं छे, ते प्रमाणे निर्गमन अने प्रवेश अनुक्रमे एक बीजायकी बमणा बमणा जाणवा ॥ २७ ॥

हवे सूत्रकार मुग्ध जनोने बोध थवा माटे वर्षधर पर्वतोनी उंचाइ तथा वर्ण कहे छे—

जोयणसयमु (च्चिठा) ब्विच्रा, कणयमया सिहरिचुल्लहिमवंता ॥ रुप्पिमहाहिमवंता, दुसउच्चा रुप्पकणयमया ॥ २७ ॥

गाथा २७ मीना छुटा शब्दना अर्थ.

जोयण–योजन.	कणयमया–कनकमय, सोनाजेवा.
सयं–एकसो.	उच्चिट्ठा–उंचा.

ाहा के०) अवगाढाः, एटले अवगाह्या छे, एटले जे र्वत चारसें योजननो उंचो कह्यो छे, ते चारसें योजननो चोथो जाग एकसो योजन थाय, तेटलो पृथिवी: त्रमां उंचो अवगाही रह्यो छे, अने पांच मेरु पर्वत त छे, तेमां जे जंबूद्वीपनो मध्य मेरु छे, ते नवाणुं हजार योजन उंचो छे, अने एक हजार योजन धरतीमां छे, सर्व मली लाख योजन उंचो छे. तथा बीजा चार मेरु जे छे, ते प्रत्येके एक हजार योजन जूमिमां छे, अने च्याशी हजार योजन उंचा छे ॥२९॥

खंडाइगाहाए, दसहिं दारेहिं जंबुद्दीवस्स ॥
संघयणी समत्ता, रइआ .
हरिजद्दसूरीहिं ॥ ३० ॥

गाथा ३० मीना छुटा शब्दना अर्थ.

खंडाइगाहाए–खंड आदिकनी गाथाए.
दसहिं–दश.
दारेहिं–द्वारे करीने
जंबुद्दीवस्स–जंबूद्वीपनी
संघयणी–संग्रहिणी
समत्ता–समाप्त थइ
रइआ–रचना करी
हरिभद्दसूरीहिं–श्री हरिभद्र सूरिए.

सव्वेवि पव्वया. समयखित्तम्मि मंदरविहूण-
धरणितले सु(उ)वगाढा, उस्सेह-
उत्थायम्मि ॥ २९ ॥

गाथा २९. मीना छूटा शब्दना अर्थ.

सव्वेवि-सर्वे पण.	उवगाढा-अवगाह्या छे.
पव्वयरा-पर्वत	उस्सेह-उंचपणाथी
समयखित्तम्मि-काळ अने क्षेत्रमां	चउब्भागम्मि-चोथा भा[illegible]
मंदरविहूणा-(मेरु) मेरु विना	
धरणितले-पृथ्वीतळमां	

विस्तारार्थः-आ (समयखित्तम्मि के०) स[illegible] छे. एटले समय एटले काळ अने क्षेत्र ते आ[illegible] के जेमां मनुष्यनो वस्ती छे. तेमां मात्र (मंदिर[illegible] के०) मंदिरविहीना एटले पांच मेरु पर्वत [illegible] वाकी जेटला शाश्वता पव्वया के० पर्वतो, [illegible] पर्वत छे. तेटला (सव्वेवि के०) सर्वेपि. एटले [illegible] [illegible] पोतपोताना (उस्सेह चउब्भागम्मि के०) [illegible] [illegible] चोथे भागे. एटले उंचपणना चोथा भाग [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

विस्तारार्थः—ए रीते (खंमाईगाहाए के०) खंमादिगाथायां, एटले "खंमा जोयणवासा० " ए खांकु आदिकनी बीजी गाथाए (दसहिं दारेहिं के०) दशभिर्द्वारैः, एटले दश द्वारे करीने (जंबुद्दीवस्स के०) जंबूद्वीपस्य. एटले जंबूद्वीपनी (संघयणी संमत्ता के०) संग्रहए समाप्ता, एटले संग्रहिणी समाप्ता थइ, ते (हरिभद्दसूरिहिं के०) हरिभद्रसूरिभिः, एटले श्रीहरिभद्रसूरि (रइआ के०) रचिता, एटले रची छे ॥ ३० ॥

॥ इति लघुसंग्रहिणी समाप्ता ॥